

BARN VÄLJER MEDIER

**Erfarenheter från tio projekt där barn medverkat
vid medieurval på folkbibliotek**

Frida Lindkvist

Mårten Melin

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap
vid Lunds universitet.

Handledare: Göran Widebäck; Barbro Gülich.

BIVIL:s skriftserie 2003:21.

ISSN 1401-2375.

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap 2003.

Title

Children selecting media – experiences from ten projects where children have participated in selecting media in public libraries

Abstract

The aim of this Master's thesis is to investigate why and how projects with children participating in selecting media at children's sections are made and how the projects effect the collections and the usage of these collections.

We have studied literature dealing with how the selection at children's sections traditionally are made, how children participate in society and the question of quality. We have also made a survey to find out whether it is common to do projects like this in Sweden. In addition to this we have studied the discussion of patrons participating in library activities, having found mostly Danish material.

Our study deals with five Danish projects, the reports of which we have read, and five Swedish projects, whose responsible librarians and assistants we have interviewed.

The most common reason for doing projects like these is a question of democracy. Other reasons are to get a collection more adjusted to the patrons, to increase numbers of loans and visitors and to improve the contact between staff and patrons. The projects are made either in cooperation with a school or with children in their spare time. Librarians are sometimes worried that the quality of the collections will decrease if the patrons participate in the selection. We show that this does not have to be the case and also that adults and children do not always appreciate the same things in media. Many of the projects have improved the contact between staff and patrons and have also increased the number of visitors.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 <i>Introduktion</i>	5
1.2 <i>Bakgrund</i>	6
1.2.1 <i>Traditionellt urvalsarbete på barnavdelningen</i>	6
1.2.2 <i>Enkätundersökning</i>	8
1.2.3 <i>Barns deltagande i samhället</i>	8
1.2.4 <i>Kvalitet</i>	12
1.3 <i>Syfte</i>	18
1.4 <i>Frågeställningar</i>	18
1.5 <i>Metod</i>	19
2 Debatt kring medbestämmande på bibliotek	20
2.1 <i>Olika sorters medbestämmande på bibliotek</i>	20
2.2 <i>Biblioteksrådets uppgifter</i>	22
2.3 <i>Biblioteksråd och medieurval</i>	24
2.4 <i>Argument för och emot formellt medbestämmande</i>	25
2.5 <i>Rekrytering av medlemmar och representativitet</i>	28
2.6 <i>Resultat av ökat användarinflytande</i>	30
3 Projektreferat	31
3.1 <i>Skovlunde børnebibliotek</i>	31
3.1.1 <i>Bakgrund</i>	31
3.1.2 <i>Rekrytering</i>	32
3.1.3 <i>Organisation och genomförande</i>	32
3.1.4 <i>Bestånd</i>	33
3.1.5 <i>Resultat och erfarenheter</i>	34
3.2 <i>Højby biblioteksbutik</i>	36
3.2.1 <i>Bakgrund/rekrytering</i>	36
3.2.2 <i>Organisation och genomförande/bestånd</i>	36
3.2.3 <i>Resultat och erfarenheter</i>	37
3.3 <i>Nørre-Rangstrups kommune</i>	39
3.3.1 <i>”Børn og unges medbestemmelse på bibliotekerne”</i>	39
3.3.2 <i>Bakgrund/rekrytering</i>	40
3.3.3 <i>Organisation och genomförande/bestånd</i>	40
3.3.4 <i>Resultat och erfarenheter</i>	41
3.4 <i>Røde Mellemvej Bibliotek og Dyvekeskolen</i>	43
3.4.1 <i>Bakgrund/rekrytering</i>	43
3.4.2 <i>Organisation och genomförande/bestånd</i>	43
3.4.3 <i>Resultat och erfarenheter</i>	44
3.5 <i>Juelsminde bibliotek</i>	45
3.5.1 <i>Bakgrund</i>	45
3.5.2 <i>Rekrytering</i>	45
3.5.3 <i>Organisation och genomförande/bestånd</i>	45
3.5.4 <i>Resultat och erfarenheter</i>	46
3.6 <i>Malmö stadsbibliotek</i>	47
3.6.1 <i>Bakgrund</i>	47

3.6.2	Rekrytering.....	47
3.6.3	Organisation och genomförande.....	47
3.6.4	Bestånd.....	48
3.6.5	Resultat och erfarenheter.....	49
3.7	<i>Hallonbergsskolans bibliotek</i>	51
3.7.1	Bakgrund.....	51
3.7.2	Rekrytering.....	51
3.7.3	Organisation och genomförande.....	51
3.7.4	Bestånd.....	53
3.7.5	Resultat och erfarenheter.....	53
3.8	<i>Rydebäcks bibliotek</i>	55
3.8.1	Bakgrund.....	55
3.8.2	Rekrytering.....	55
3.8.3	Organisation och genomförande.....	56
3.8.4	Bestånd.....	57
3.8.5	Resultat och erfarenheter.....	58
3.9	<i>Nyköpings stadsbibliotek</i>	59
3.9.1	Bakgrund.....	59
3.9.2	Rekrytering.....	59
3.9.3	Organisation och genomförande/bestånd.....	59
3.9.4	Resultat och erfarenheter.....	60
3.10	<i>Tullinge bibliotek</i>	61
3.10.1	Bakgrund.....	61
3.10.2	Rekrytering.....	61
3.10.3	Organisation och genomförande.....	61
3.10.4	Bestånd.....	62
3.10.5	Resultat och erfarenheter.....	62
4	Analys och diskussion.....	64
4.1	<i>Varför startas medbestämmandeprojekt?</i>	64
4.2	<i>Problem med att rekrytera barn till projekten</i>	66
4.3	<i>Problem med organisation och genomförande</i>	68
4.3.1	Förutsättningar och möten.....	68
4.3.2	Arbetsuppgifter.....	69
4.3.3	Resurser.....	69
4.3.4	Bestånd.....	70
4.3.5	Projektens resultat.....	73
5	Resultat.....	76
5.1	<i>Slutsatser</i>	76
5.2	<i>Checklista</i>	77
Bilagor	.....	82
	<i>Enkät</i>	82
	<i>Frågor angående genomförda projekt</i>	83
	<i>Frågor till Kerstin Rydsjö</i>	85

1 Inledning

1.1 Introduktion

Vems uppgift är det att bestämma vilka medier som ska finnas på ett bibliotek? Traditionellt har det varit bibliotekariernas sak. Men på senare tid har medbestämmande gällande medieinköp på biblioteken börjat diskuteras; ska låntagarna vara med och bestämma vilka medier som ska köpas in? På så sätt skulle man kunna få ett bestånd som är bättre anpassat efter låntagarnas behov. Kritiken mot medbestämmandet handlar bl a om risken för att kvaliteten på mediebeståndet skulle försämrans.

Finns det liknande tankar kring medbestämmande med barn och medieurval på folkbibliotekens barnavdelningar? Om man i större grad har börjat lyssna på vuxna användares önskemål, varför inte göra samma sak med barn? Är det så säkert att barnbibliotekarierna alltid vet vad barn vill ha?

Men man kan också fråga sig om barn verkligen klarar av att vara med och bestämma. Vid vilken ålder i så fall? Var och hur rekryterar man barn som får vara med och bestämma? Hur bär man sig åt för att verkligen få fram barnens egna åsikter, och hur presenterar man de medier som finns att välja bland på ett lämpligt sätt? Hur skulle mediebeståndet förändras om barnen medverkade vid urvalet?

Ett syfte med denna uppsats är att vara till hjälp och inspiration för barnbibliotekarier som vill starta egna medbestämmandeprojekt. Få av de projekt som beskrivits i litteraturen har någon teoretisk bakgrund, bl a just för att barns medbestämmande är så pass oprövat. De försök som har gjorts i Sverige har inspirerats av danska projekt, om de överhuvudtaget haft någon förebild. De svenska projekten är knapphändigt dokumenterade. Flera danska projekt har haft som mål att tjäna som inspirationskälla, och är därför bättre dokumenterade.

Bakgrunden till vår studie innefattar material som rör hur urval traditionellt går till på barnavdelningar, en enkätundersökning, hur barn kan vara med och bestämma i samhället samt kvalitetsfrågor. Sammantaget bildar detta en nödvändig fond för vår studie.

1.2 Bakgrund

1.2.1 Traditionellt urvalsarbete på barnavdelningen

Hur barnbibliotekarier organiserar sitt medieurval finns inte beskrivet i några nyare handböcker. Däremot skrevs två magisteruppsatser i Borås 1997 som belyser just detta förfarande: Anna Nilssons och Katarina Synnermarks *Urvalsunderlag och debatt i samband med inköp av barnlitteratur* och Linda Sörensens och Magdalena Zawilas *Barnbibliotekariers urvalsarbete – Praktiska rutiner och hjälpmedel från 1940-talet till idag*. I båda uppsatserna ingår intervjuer med ett antal barnbibliotekarier som svarar på frågor om sina medieurval.

Beroende på hur stort biblioteket är ser urvalsarbetet lite olika ut. På ett större bibliotek har man oftast så kallade bokmöten en gång var fjortonde dag, beroende på att *BTJ-häftet*, i bibliotekariemun ofta kallad Sambindningslistan, kommer så ofta. På mindre bibliotek är det oftast en person som sköter urvalet och då behövs följaktligen inget bokmöte (Gamstorp, 1968 s. 12-13).

Sambindningslistan är det vanligaste hjälpmedlet bland bibliotekarier, även barnbibliotekarier. Kanske är barnbibliotekarier till och med mer beroende av listan, då det inte förekommer så många recensioner av barn- och ungdomslitteratur i pressen. *BTJ* är den största producenten av recensioner av denna litteratur, vilket konstaterades i en undersökning av litteraturvetaren Yngve Lindung (Lindung, 1992 s. 65). Jämför man stora och små bibliotek verkar bibliotekarierna vid de små biblioteken också vara i större behov av Sambindningslistan än de vid de små, eftersom de har ännu mindre tid till sitt förfogande. Genom att läsa Sambindningslistan behöver man inte lägga ner lika mycket tid på att läsa böckerna själv, utan kan förlita sig på lektörernas omdömen (Sörensen & Zawila, 1997 s. 32).

Andra hjälpmedel som barnbibliotekarierna har vid medieurvalet är recensioner i pressen, men de kommer ofta för sent för att de ska ha något större inflytande (Nilsson & Synnermark, 1997 s. 45). Tips från kollegor är värdefullt (Nilsson & Synnermark, 1997 s. 44), liksom påseendeexemplar från bokhandeln som vissa bibliotek har tillgång till. Då kan bibliotekarierna titta på böckerna, och i mån av tid också läsa dem innan de väljer om de ska köpa dem. Reklam från förlagen om nyutkomna böcker förekommer också, även om bibliotekarierna inte ser det som något tillförlitligt hjälpmedel eftersom böckerna inte presenteras objektivt (Sörensen & Zawila, 1997 s. 59). Ett annat hjälpmedel är den efterfrågan som kommer från låntagarna (Nilsson & Synnermark, 1997 s. 45).

Enligt den amerikanska förvärvsansvariga bibliotekarien Frances Simonsen Bernhardt finns det två olika typer av urval; aktuellt och retrospektivt. Det retrospektiva inköpet görs dels

om man ska öppna ett nytt bibliotek och behöver bygga upp ett mediebestånd. Dels vid komplettering, om en bok måste gallras och ersättas eller en bok köps in i efterhand. För det mesta rör det sig dock om nyförvärv (Bernhardt, 1979 s 32).

Biblioteken har ofta ingen nedskreven förvärvspolicy eller förvärvsplan, utan urvalet sker mest på känsla. Bibliotekarierna har lärt sig hur de olika lektörerna i Sambindningslistan skriver, och vilka de kan lita på, eller tycker likadant som. De vet också ungefär hur mycket pengar de har att röra sig med varje gång och anpassar antal exemplar efter det. Dessutom har de en uppfattning om vad som lånas ut mycket och hur mycket som finns inom exempelvis ett ämne bland faktaböckerna. Att det inte finns någon nedskreven förvärvspolicy kan göra det svårt för nya bibliotekarier som ännu inte fått någon ”fingertoppskänsla” eller lärt sig läsa Sambindningslistan på det sätt som många vana bibliotekarier gör (Nilsson & Synnermark, 1997 s. 43 f).

Det har på flera håll gjorts försök att hitta alternativ till att använda Sambindningslistan. På vissa sätt är den nämligen inte tillfredsställande. Det tar lång tid innan nya böcker levereras och kommer ut på hyllorna. Bilderböcker är det svårt att få en klar uppfattning om, även om framsidan finns på bild. Recensionerna är heller inte alltid tillförlitliga. Det finns dock mycket positivt med Sambindningslistorna och många av barnbibliotekarierna skulle ha svårt att klara sig utan dem. Det är bra att få praktiska upplysningar om medierna, vilken ålder som är lämplig, svårighetsgrad etc. (Nilsson & Synnermark, 1997 s. 46 ff).

Vid de ekonomiska neddragningar som drabbat biblioteken under 90-talet verkar inte barnbibliotekariernas rutiner ha ändrats avsevärt även om de över lag köper in betydligt mindre nu. Inköpen görs fortfarande varannan vecka i samband med Sambindningslistan. Däremot måste man enligt de intervjuade barnbibliotekarierna i Nilssons och Synnermarks uppsats välja noggrannare. En skillnad är att det köps in färre exemplar av varje titel, men inte färre antal titlar, i alla fall om det rör sig om ett större bibliotek (Nilsson & Synnermark, 1997 s. 41 f). Dessutom har påverkan från användarna fått större genomslagskraft, även om det är oklart om detta gäller i riktigt samma utsträckning på barnavdelningarna som på vuxenavdelningarna. Enligt Nilsson och Synnermark är man på en barnavdelning antagligen ”mer styrande eftersom man anser sig ha ett visst ansvar för vad barn läser” (Nilsson & Synnermark, 1997 s. 53). På ett bibliotek som en av Nilsson och Synnermark intervjuade barnbibliotekarie arbetade på hade det blivit totalt inköpsstopp, men bibliotekarien tyckte inte att det var någon större fara. Det fanns redan så många bra böcker som behövde marknadsföras (Sørensen & Zawila, 1997 s. 12-13). Gunilla Borén menar att barn inte är lika känsliga för att böcker ska vara nya, som vuxna är (Borén, 1982 s. 136).

1.2.2 Enkätundersökning

Vi skickade ut en mindre enkät till en barnavdelning per kommun i Skåne, sammanlagt 33 stycken. I enkäten frågade vi om avdelningen genomfört medbestämmandeprojekt med barn. Vi fick 21 svar, vilket ger en svarsfrekvens på 64 procent. Inte helt tillfredsställande, men tillräckligt för att åtminstone se tendenser i det insamlade materialet. Vi misstänker också att de barnbibliotekarier som genomför medbestämmandeprojekt hör av sig vid sådana här förfrågningar, eftersom det i Sverige inte finns mycket dokumenterat i ämnet och att man därför borde vara tillräckligt intresserad för att höra av sig. Det krävs uppenbarligen ett intresse utöver det vanliga för att sätta igång medbestämmandeprojekt med barn.

Resultatet var att tre av de svarande hade erfarenheter av medbestämmandeprojekt. Ett av dessa var ett projekt i Malmö som vi tar upp i denna uppsats. Ett annat hade initierats av biblioteket, men då ingen visade intresse gick det i stöpet direkt. Det tredje innebar att biblioteket hade en referensgrupp, inte med barn, men med ungdomar som föreslog inköp till bibliotekets ungdomshörna då och då.

Av de bibliotek som inte hade genomfört något medbestämmandeprojekt svarade tio att de hade tänkt på det, men inte hittat något bra sätt att genomföra det på. Sju bibliotek svarade att de inte hade resurser till det, medan två bibliotek aldrig hade tänkt på det. Övriga bibliotek hade inte genomfört medbestämmandeprojekt av andra orsaker. Inget av biblioteken svarade att de inte tyckte det behövdes.

Av enkätsvaren att döma är det inte vanligt att genomföra medbestämmandeprojekt för barn på folkbibliotek. Dock verkar det absolut finnas ett intresse för fenomenet och önskemål om vägledning i hur man går tillväga. Under arbetets gång har vi också flera gånger stött på önskemål från bibliotekspersonal om en modell för hur medbestämmande kan genomföras i praktiken.

1.2.3 Barns deltagande i samhället

1.2.3.1 FN:s barnkonvention

FN:s konvention om barnets rättigheter antogs 1989 och fler än 170 länder har skrivit under (Hart, 1997 s. 10). I Sverige ledde konventionen bl a till att Barnombudsmannen inrättades, en myndighet med uppgift att företräda barns och ungas intressen på olika nivåer i samhället. Flera av artiklarna handlar dessutom om barns rätt till deltagande i samhället. Så här lyder artikel 12:

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjligheter att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet (*Mänskliga rättigheter för barn*, 1999 s. 65 f).

Kerstin Rydsjö, doktorand vid Bibliotekshögskolan i Borås, tror att Barnkonventionen betytt mycket för en ny syn på barnet, bl a som aktiv medskapare i sitt liv. Eftersom det från statligt håll finns ett tryck på att Barnkonventionen ska implementeras i offentlig barnverksamhet leder det till ett ökat arbete med barns medbestämmande. Barnkonventionen kan i sådant arbete stå som en värdegrund, att man inte kan utveckla sin verksamhet utan att ha ett öra mot barnen och höra deras åsikter (Intervju Rydsjö, 2002).

1.2.3.2 Delaktighet

Att få vara med och bestämma är en demokratisk fråga. Författarna till rapporten från projektet ”Ung på 90-talet” skriver så här om begreppet delaktighet:

Den som är delaktig är *aktiv* – han/hon handlar. Hon är inte ett objekt för andras handlande utan är själv ett aktivt subjekt. Att vara delaktig innebär att kunna kontrollera i stället för att bli kontrollerad. Med delaktighet följer uppgifter, kunskaper och makt, men också ansvar, skyldigheter och plikter. Vidare säger det sig nästan självt att delaktighet är en social och kollektiv handling (Henriksson, 1991 s. 51).

Samtidigt listar de vad delaktighet ger ungdomar:

- Bättre kunskaper och kompetens
- Större självförtroende
- Känsla av att bli tagen i anspråk
- Större mening med livet och en roll i samhället (Henriksson, 1991 s. 54)

1.2.3.3 Harts trappa

Men hur ska delaktigheten se ut om den ska vara av betydelse för de medverkande? Med sin ”Ladder of children’s participation” visar Roger Hart (ledare för Children’s Environments

Research Group på City University i New York) på åtta olika grader av barns medverkan i projekt tillsammans med vuxna (Hart, 1997 s. 40-45). De tre lägsta trappstegen är i detta sammanhang, enligt Hart, oacceptabla. Samtidigt betyder trappan inte att ett projekt som placerar sig på nivå 4 nödvändigtvis är sämre än ett projekt på nivå 8. Här följer en kort beskrivning av varje nivå:

1. Manipulation – det lägsta trappsteget – är när vuxna använder barn för att föra ut sina egna budskap och där man ger sken av att barnen varit medverkande, trots att de inte haft någonting att säga till om. Som exempel nämner Hart vuxenproducerade publikationer med barnteckningar, där teckningarna tagits ur sitt sammanhang för att understryka författarnas åsikter, men där barnen inte haft någonting med urvalet att göra.
2. Dekoration är när barn t ex bär t-shirts med en viss åsikt och inte vet vad åsikten innebär. Dekoration hamnar på ett högre trappsteg än manipulation eftersom de vuxna inte ger sken av att barnen varit medverkande i beslutet av åsikten.
3. Med Symbolism menar Hart t ex när enstaka barn sitter med i en panel på konferenser, utan att ha konsulterat andra i den åldersgrupp de representerar, och heller inte haft en chans att formulera sina åsikter eller kunnat påverka hur diskussionen ska föras.
4. Tilldelade men informerade betyder att man från vuxenhåll informerar barn om ett ämne som barnen sedan själva för vidare. Under en vattenkris i New York blev skolbarn informerade om detta och blev ”viceborgmästare”, vilket betydde att de i sin tur informerade sina föräldrar om krisen.
5. Konsulterade och informerade är när projekt är vuxenstyrda men där barns åsikter behandlas seriöst och tas under övervägande.
6. Vuxeninitierat, delat beslutsfattande med barn innebär att vuxna bestämmer sig för att starta ett projekt, men där barnen är med i hela processen, från planering till genomförande, och där de klart och tydligt får veta förutsättningar för ett projekt, t ex ekonomiska.

7. Barninitierade och barnstyrda projekt är svåra att hitta utanför barns lekar, och svåra att observera. Dock kan vuxna hjälpa till utan att styra genom att ge förutsättningar till sådana projekt, t ex genom att bygga lekplatser och sandlådor.
8. Högst upp på stegen hittar vi Barninitierat, delat beslutsfattande med vuxna. Hart tillbakavisar kritiken att projekt utan vuxnas medverkande måste vara högst på stegen, eftersom målet är att barn ska känna sig tillräckligt starka i sina roller som samhällsmedlemmar för att kunna ta hjälp av andra medborgare, d v s vuxna.

1.2.3.4 Ålder och gruppsammansättning

Mellan sju och tolv år utvecklar barn förmågan att gå utanför sig själva och reflektera över vad de själva gör, samtidigt som de förstår att andra kan göra samma sak. I tidiga skolår kan barn absolut arbeta med vuxna, men de vuxna måste förstå att barn kan ha svårt att se saker och ting ur andras perspektiv (Hart, 1997 s. 31).

Det är inte lämpligt att fler än tio eller tolv barn ingår i en grupp om medbestämmandet ska nå en hög nivå. Om gruppen istället innehåller mellan fyra och åtta barn skapas möjligheter för alla att komma till tals och att alla kan känna sig delaktiga. Beroende på hur gamla barnen är kan gruppens sammansättning variera. Barn i lågstadieåldern byter ofta vänner och kan vilja byta samarbetspartners ofta. Det ska naturligtvis vara tillåtet, men det kan vara en poäng att i gruppen diskutera värdet av att arbeta kontinuerligt med samma personer samt att lära sig arbeta med personer som kanske inte är ens bästa vänner. Ofta är det värdefullt för barn att diskutera saker i par innan man hela gruppen träffas. Då kan man lättare uttrycka sina åsikter och även lära känna någon på ett mer personligt plan (Hart, 1997 s. 50).

Att gruppen träffas regelbundet är viktigt eftersom det hjälper barnen att förstå strukturer och regler (Hart, 1997 s. 45).

1.2.3.5 Enkla principer för demokratiskt deltagande

Hart listar några enkla grundsatser för att hålla ett projekt på en acceptabel demokratisk medverkandenivå:

- Barnen ska förstå projektets intentioner innan det bestämmer sig för att vara med.
- Organisationens strukturer och maktrelationer måste vara klara för alla från början. Det är enligt Hart mycket vanligt att barn upptäcker för sent att de inte har så mycket att säga till om som de trodde att de hade.

- Regler ska diskuteras kontinuerligt; det betyder inte att vuxna kan sätta upp regler för barnen, men att alla förstår reglerna och får lov att diskutera dem.
- Alla barn ska ha möjlighet att delta i alla faser i ett projekt, även om det ibland kan betyda, p g a ålder och erfarenhet, att barnen ibland bara blir åskådare.
- Att ta in barn i ett projekt i sista minuten är ett klassiskt fel. Även om barn inte är med i ett projekt från början, måste de få ta del av vad som hänt innan de kom med och kunna se sin egen roll i projektet.
- Även om inte alla barn är med i alla faser är det nödvändigt att de får ta del av projektets historia och sammanhang, och var de för närvarande befinner sig. P g a ålder, erfarenhet och intressen kan barnen välja att vara med i t ex antingen planering eller genomförande. Det är viktigt att påpeka att alla moment är nödvändiga och lika viktiga och se till att inget barn undviker något moment för att det känner sig underlägset (Hart, 1997 s. 49-50).

1.2.4 Kvalitet

1.2.4.1 Vad är kvalitet?

Det tycks hos bibliotekarier finnas en rädsla för att det skulle köpas in medier av sämre kvalitet om låntagarna själva kunde påverka vilka medier som skulle ingå i beståndet. ”Det gemensamma draget i inköpsmönstret för olika litteraturkategorier är att folkbiblioteket värnar om kvalitet i sina inköp och inte i någon högre grad faller undan för trycket från låntagarna att i större utsträckning köpa underhållningslitteratur eller modebetonade enklare fackböcker” skriver den av regeringen tillkallade Folkbiblioteksutredningen (*Folkbibliotek i Sverige*, 1984 s. 14). ’Trycket från låntagarna’ behöver dock inte stå i kontrast med kvalitet. Som exempel kan nämnas att för bibliotekspersonalen som var inblandade i GÖK-projektet, där vuxna låntagarna var med och bestämde över medieurvalet, var det en överraskning att det inte köptes in så mycket triviallitteratur som många trodde (Höglund, 2001 s. 37). När det gäller exempelvis faktaböcker ledde ett ökat användarinflytande till ett bättre bestånd, eftersom det oftare är användaren än bibliotekarien som vet vilken som exempelvis är den bästa fiskeboken eller databoken (*Evaluating the GÖK project*, 1995 s. 22).

Men vad betyder då ordet kvalitet i detta sammanhang? Det är ingen lätt fråga att svara på. Bibliotekskonsulent Marianne Hiort-Lorenzen har studerat inköspolicyn hos ett antal slumpmässigt utvalda folkbibliotek i Danmark (Hiort-Lorenzen 1989, s. 177 f). Hon noterar att det nästan är omöjligt att objektivt definiera kvalitet: ”Det bliver næsten uvægerligt

generaliserende floskler, som i virkeligheden intet beskriver.” Osikkerheten på biblioteken kring vad kvalitet är tror Hiort-Lorenzen bli är ett resultat av den danska bibliotekslagen, där kvalitetskravet omnämns i följande ordalag, utan en egentlig förklaring på vad som menas med begreppet:

Folkebibliotekernes formål opfyldes gennem kvalitet, alsidighed og aktualitet ved udvælgelse af det materiale, der stilles til rådighed. Ved udvælgelsen må alene disse kriterier, ikke de i materialet indeholdte religiøse, moralske eller politiske synspunkter, være afgørende (*Lov om biblioteksvirksomhed*, § 2).

Den svenska bibliotekslagen som gäller från och med 1997 nämner ingenting om kvalitet, vare sig på de medier biblioteken ska tillhandahålla eller på bibliotekets verksamhet, men Folkebiblioteksutredningen skriver följande angående kvalitet: ”Folkebiblioteket skall visa respekt för den enskildes önskemål och behov men alltid främja god kvalitet vid val av medier och aktiviteter” (*Folkebibliotek i Sverige*, 1984 s 38).

Hiort-Lorenzen anser att kvaliteten i en upplevelse aldrig kan bestämmas efter endast produkten, utan också innefattar processen mellan produkt och människa (Hiort-Lorenzen, 1989 s. 39). Alltså kan en bok ge olika läsare olika upplevelsekvaliteter. Hon hänvisar till Erland Munch-Petersen, som kommit fram till följande kvalitetsbegrepp:

- Kvalitet er det der behager den enkelte.
- Kvalitet er det der er sandt – for den enkelte.
- Kvalitet er det, der overlever aktualiteten (Hiort-Lorenzen, 1989 s. 39, cit. efter Munch-Petersen, 1974).

Hiort-Lorenzen anser att det är dags för ett mer flexibelt, betydligt mer fördomsfritt och mer användarorienterat kvalitetsbegrepp (Hiort-Lorenzen 1989 s 40).

1.2.4.2 Kvalitet – för vem?

Barnbibliotekarien Anna Birgitta Eriksson skriver att man ska hålla i minnet att barn och vuxna ibland har olika smak, t ex när det gäller humor. (Eriksson, 1994 s. 49). Hon fortsätter:

Det finns också ämnesområden – mycket utforskade – som uppenbarligen inte uppskattas av vuxna (åtminstone recensenter), t ex göra bort sig-problematiken (Merri Viks Lotta-böcker är ett sådant exempel, inget sagt om dem i övrigt). Här är risken naturligtvis stor att vuxna inköpare väljer bort en del böcker som barn skulle vilja läsa eller rent av har behov av, helt enkelt för att

man inte förstår sig på dem och att kvalitetsnormen är för ”vuxen”. Av det skälet vore det kanske inte bara intressant utan rent av viktigt att låta barnen ha ett inflytande över barnbibliotekets inköp (Eriksson s 49-50).

Bo Møhl och May Schack har undersökt barns läsupplevelser och finner att barn ofta uppfattar barnböcker annorlunda än vuxna; bl a sker barnets identifikation ofta utifrån detaljer som vuxna läsare betraktar som obetydliga (Møhl & Schack, 1981 s. 103). Barn kan heller inte alltid se paralleller och likheter i en bok, eftersom de ofta är så bundna vid själva handlingen (Møhl & Schack, 1981 s. 107). Inger Edelfeldt skriver:

När jag läste Biggles till exempel, var huvudsaken för mig inte skildringen av hur ädla engelsmän sköt djuriska tyskar, utan vänskapen mellan huvudpersonerna. För mig var böckerna fulla av värme, humor och kamratskap. Och när jag som vuxen tittar i dem, tycker jag att de är värdelöst skräp. Då frågar man osökt: är det inte mycket svårt att bedöma, vad för slags litteratur som är värdefull och välgörande för barn (Edelfeldt, 1982 s. 7)?

1984 var Ole Lund Kirkegaards bok *Gummi-Tarzan* den mest utlånade barnboken i Sverige (Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994 s. 9). Varför just *Gummi-Tarzan*? Den frågan ställer sig Kristian Wåhlin och Maj Asplund Carlsson i boken *Barnens tre bibliotek*. Bokens titel syftar på att det för barn finns olika miljöer för läsning: hemmet (familjebiblioteket), kamratgruppen (kompisbiblioteket) och skol- och biblioteksmiljön (sambiblioteket). I boken utgår författarna från några av de allra populäraste böckerna och intervjuar ett antal läsare av dessa böcker. De intervjuade är alla mellan nio och tolv år. *Gummi-Tarzan* är intressant eftersom den enligt författarna tycks ha hittat sin läsekrets utan uppbackning av vare sig massmedia eller vuxengenerationen. Barnen har i första hand fått tag i boken genom biblioteken (Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994 s. 10). På så sätt kan biblioteket fungera som ”en motkultur mot hemmens och populärfiktionsböckernas borgerligt idylliska idealkultur” (Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994 s. 145). Författarna har funnit att bland läsarna av *Gummi-Tarzan* har bara fyra procent fått tag på boken från familjebiblioteket; genomsnittssiffran för övriga böcker i undersökningen är 34 procent (Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994 s. 145). Wåhlin och Asplund Carlsson har även intervjuat bibliotekarier där flera uttrycker negativa åsikter om *Gummi-Tarzan*, både med hänsyftning till språk och innehåll (Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994 s. 147 f). *Gummi-Tarzan* är alltså ett exempel på en bok som barn och vuxna ofta tycker olika om.

Rydsjö har funderat mycket på pojkars och flickors läsning och att man ofta pratar om läsning som om det var skönlitteratur. Hon undrar vilka konsekvenser det får att inte

facklitteratur syns och fördjupas och bokpratas om, trots att man vet att pojkar läser just mycket facklitteratur. Det är viktigt att barnbibliotekarier, som ju ofta är kvinnor, är extra lyhörda och lyssnar och inte bara gissar sig till vad pojkar vill ha. Många av författarna är också kvinnor. Rydsjö påpekar dock att ibland läser pojkar och flickor samma böcker (Intervju Rydsjö, 2002).

1.2.4.3 Triviallitteratur

Så här skriver Eriksson om barnlitteratur:

Barnlitteraturen och bibliotekens inköp av denna har stötts och blötts ur en mängd perspektiv alltsedan folkbibliotekens tillkomst. Bland dem finns t ex ifrågasättandet av behovet av särskild litteratur för barn (Heinrich Wolgast/Gurli Linder), barnlitteraturens (fördärligt) moraliska inverkan på barnen (Pippi-fejden m m), seriernas fördärliga eller icke fördärliga inflytande och – inte minst – den ständigt återkommande debatten om den s k skräplitteraturen (Eriksson, 1994 s. 48).

Skräplitteratur, masslitteratur, dålig litteratur, långserieböcker, populärlitteratur, underhållningslitteratur, triviallitteratur; kärt barn har många namn. Vi har valt att använda termen triviallitteratur eftersom vi tror att den är vanligast bland bibliotekarier idag. I flera av våra undersökta medbestämmandeprojekt har det från bibliotekshåll antagits att barnen kommer att köpa triviallitteratur, vilket då skulle leda till att mediebeståndet utarmas. Men vad menas då med triviallitteratur? Det är inte helt enkelt att definiera, och litteraturen inom detta område är heller inte särskilt färsk.

Lars Furuland, professor i litteratursociologi, påpekar att en bok som tillhör gruppen triviallitteratur ofta är billigare än en vanlig barnbok, vilket gör att den kan köpas av barnet självt i större utsträckning (Furuland, 1984 s. 46). B Wahlströms är t ex ett av de förlag som ger ut böcker där priset ligger under genomsnittet.

Litteraturvetaren Stefan Mählqvist använder termen långserieböcker och menar att de har återkommande huvudpersoner, att de ”i bok efter bok råkar in i likartade situationer och klarar av dem på likartat sätt” (Mählqvist, 1984 s. 83). Ofta är också huvudpersonernas ålder konstant genom hela serien. Många av dessa böcker har rötter i 1920- och 1930-talen; som exempel nämner Mählqvist Richmal Cromptons Bill-böcker, Carolyn Keenes Kitty-böcker och W. E. Johns böcker om Biggles (Mählqvist, 1984 s. 83). Från B. Wahlströms egen nyhets katalog 2002/2003 hittar vi modernare exempel som Sabrina The Teenage Witch (olika författare) och Francine Pascals böcker om Tvillingarna.

Här finns inte plats för någon längre analys av triviallitteraturen. Mählqvist nämner dock att den ofta grundar sig på en dualism, d v s två oförenliga och oföränderliga motsatser, t ex gott/ont, hjälte/bov. Han fortsätter: ”Bakgrunden till att en person hamnat på den ena eller andra sidan redovisas aldrig, i de flesta fall är de ursprungliga rollerna fördelade från handlingens början till dess slut” (Mählqvist, 1984 s. 83).

I *Barnens tre bibliotek* hävdar författarna att långserieböckerna fyller ett viktigt behov för barn genom sin upprepning och sina schabloner. Barnen får genom dessa böcker en introduktion till vuxenvärlden, en långsam introduktion där t ex skurkarna lätt går att känna igen:

De vuxna tycker att handlingen ligger i alltför öppen dager för att ge spänning, men för barnen är det en triumf varje gång de kommer på det rätta förhållandet i förväg. Det är en bekräftelse på deras egen förmåga att klara sig (Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994 s. 127 f).

1.2.4.4 Triviallitteratur på biblioteket

Om triviallitteraturen hör hemma på folkbiblioteket råder det delade meningar.

Folkbiblioteksutredningen på 80-talet tycker inte det:

Folkbiblioteket har ingen anledning att lägga pengar på köp av dålig litteratur. Det finns också ett praktiskt skäl till att folkbiblioteket skall satsa på kvalitetslitteratur, nämligen böckernas pris och tillgänglighet. Masslitteraturen för barn är billig och finns överallt i deras närmiljö: i kiosker, kvartersbutiker och livsmedelshallar. Kvalitetslitteraturen däremot är förhållandevis dyr och finns sällan tillgänglig utanför fackbokhandeln (*Folkbibliotek i Sverige*, 1984 s. 57).

Hiort-Lorenzen är av en annan uppfattning. Hon tycker det är viktigt att triviallitteraturen finns på folkbiblioteket (och att bibliotekarierna har god kännedom om den), eftersom läsarna av dessa böcker då kan komma i kontakt med annan litteratur: ”Hvis trivilæsere ’kommer til’ at læse en ’rigtig’ bog, anbefalet af en person der ved hvad god betyder for den anden, så kan det ske at bogen opleves lige så stærkt som den vante trivi, og så er skredet måske en kendsgerning for denne person” (Hiort-Lorenzen 1989 s. 46).

Hiort-Lorentzen har intervjuat bibliotekarier i kommunen Karup i Danmark, där man länge har köpt in de böcker användarna har efterfrågat. Därför har också biblioteket alltid köpt in triviallitteratur. Bibliotekarierna vill inte att användarna ska känna sig klassificerade av personalen, att de ska känna sig som om de gått fel för att de efterfrågar triviallitteratur. En bibliotekarie fortsätter: ”De unge, især tøserne, vil læse den slags hvad enten vi har det eller ej,

og det er meget bedre at de finder det i biblioteket, og dermed kan læse andre ting samtidig, og få en solid kontakt til bibliotek og bibliotekar, end at vi konstant afviser dem” (Hiort-Lorenzen 1989 s. 48).

Rydsjö påpekar att bibliotekarier ofta säger att biblioteken inte behöver t ex Enid Blytons Vi Fem-böcker, eftersom de finns i familjebiblioteken. Men många barn i dagens Sverige är flyktingbarn som inte har några familjebibliotek, vilket enligt Rydsjö kan leda till att de barnen skiljs ut eftersom de inte växt upp med den sortens kultur (Intervju Rydsjö 2002).

1.3 Syfte

Vårt syfte med denna uppsats är att ta reda på varför barns medbestämmande angående förvärv av medier på barnavdelningen genomförs, hur det kan se ut och hur det påverkar mediebeståndet samt användandet av detta bestånd.

Vi har riktat in oss på barn i åldrarna 9-12 år. Vi tyckte att det var intressantare ju lägre ner i åldrarna vi gick, eftersom arbetet då torde skilja sig mer från liknande arbete med vuxna. Anledningen till att vi inte valde en större åldersgrupp, 6-12 år, är att det är stor skillnad på t ex en sexåring och en tolvåring. Vi har med ett undantag inte heller hittat några projekt där man jobbat med mindre barn.

Vi har valt att enbart undersöka *formellt* medbestämmande, d v s mer organiserade former av medbestämmande. Vi är alltså inte inriktade på sådana fenomen som exempelvis förslagslådor på bibliotek.

1.4 Frågeställningar

Syftet har vi delat upp i följande frågeställningar som vi bygger vår analys på:

- Vilka anledningar finns för att genomföra barns medbestämmande på barnavdelningen?
- Hur ser barns medbestämmande på barnavdelningen ut?
- Vilket blir resultatet av barns medbestämmande på barnavdelningen?

1.5 Metod

För att få fram ett bra underlag för en studie av barns medbestämmande på folkbibliotekens barnavdelningar gällande medieurval har vi dels gjort en litteraturstudie, dels en empirisk studie.

Kapitlet ”Debatt om medbestämmande på bibliotek” baseras på material främst från Danmark, vilket beror på att det har skrivits mer om fenomenet där än i Sverige. Detta danska material handlar om medbestämmande i stort och är alltså inte speciellt inriktat på just barn, men tar upp problematiken kring medbestämmande som vi sedan använt vid bearbetningen av vårt empiriska material.

Det empiriska materialet består av två delar. Vi har valt ut fem projektrapporter från redan genomförda projekt i Danmark. Dessa refererar vi i kronologisk ordning. Tidsmässigt sträcker sig dessa från sent 80-tal till mitten av 90-talet. I projekten har barn inom vår valda åldersgrupp medverkat, men även äldre barn. Vi har inte kunnat hitta några svenska projektrapporter av det här utförliga slaget.

Till detta kommer intervjuer med personer med insikter om medbestämmande med barn. En kort artikel i boken *Som fisken i vattnet* (*Som fisken i vattnet*, 2000 s. 83 f) gav oss en informant. Genom att skicka e-post till Sveriges alla barnbibliotekskonsulenter med förfrågan om det fanns några bibliotek som genomfört något sådant projekt fick vi ytterligare en informant. Detta samt våra egna kontakter inom biblioteksvärlden gav oss till slut sex informanter. Dessa är Kerstin Rydsjö och fem bibliotekarier och biblioteksassistenter som genomfört projekt. Rydsjö betraktar vi som sakkunnig på området, och intervjun med henne refereras inte separat, utan ingår i litteraturgenomgången och i analysen. De övriga intervjuerna redogörs för som enskilda referat.

De svenska bibliotek som haft medbestämmandeprojekt är belägna i södra Sverige. Det är ingen genomtänkt geografisk spridning på informanterna, utan vi har helt enkelt tagit upp de projekt som vi hittat. Dessa projekt håller sig inom perioden 1994 till idag. Intervjuerna med bibliotekarierna i Tullinge och Nyköping, är gjorda via e-post. Övriga intervjuer är gjorda på plats, inspelade på band.

Utifrån erfarenheter från de projekt vi studerat presenterar vi en lista över faktorer som är kritiska när barn är med och väljer medier.

2 Debatt kring medbestämmande på bibliotek

2.1 Olika sorters medbestämmande på bibliotek

Medbestämmande på bibliotek kan se ut på olika sätt, och också definieras på olika sätt. I uppsatsen *Demokrati og repræsentativitet – om formaliseret brugerindflydelse på folkebibliotekerne* skriver Charlotte Brødholt och Kirsten Marianne Olsen om formellt respektive informellt användarinflytande. Gränserna mellan dessa två former kan vara flytande.

Informellt användarinflytande innebär möten, användarundersökningar, ”dialogaftener”, förslagslåda etc. (Även förfrågningar från användare samt lånestatistik kan vara en form av informellt användarinflytande.) Denna form är administrativt flexibel och för användarna mindre förpliktigande. På mötena informeras det om biblioteket och det sker en ömsesidig idéutväxling (Brødholt & Olsen, 1997 s. 18 ff).

En definition av begreppet formellt användarinflytande på folkbibliotek lyder så här: ”Ved formel brugerindflydelse forstår vi folkebiblioteker, hvor det eksisterer et brugerorgan, enten en biblioteksbestyrelse, brugerråd eller bruger/benytternævn, hvor en del av medlemmerne er brugervalgte” (Brødholt & Olsen, 1997 s. 3).

Valprocedurer och mötesverksamhet kräver en hel del administrering. Beroende på kommunens storlek kan man ha formellt användarinflytande för kommunens samlade biblioteksväsen eller för enskilda biblioteksavdelningar och lokalområden. Att engagera sig i formellt användarinflytande kräver arbete och engagemang och attraherar speciellt personer som är intresserade av bibliotek (Brødholt & Olsen, 1997 s. 18 ff).

Enligt överbibliotekarie Mona Madsen fungerar det formella sättet genom debattinlägg i lokalpress, skriftliga förslag till biblioteket, enkäter etc. Medborgarna kan också alltid rösta i kommunvalet och därmed påverka biblioteket. Madsen menar att den informella formen är den mest verkningsfulla. Den innebär för henne att bibliotekspersonalen dagligen möter många användare som ger information, impulser och respons genom samtal, men också genom de medier de frågar efter/använder/reserverar (Madsen, 1994 s. 32).

Jens Thorhauge, chefskonsulent på Danmarks Biblioteksskole, ser fyra olika sorters användarinflytande:

- Informellt samarbete
- Bibliotekets Vänner

- Biblioteksråd
- Biblioteksstyrelse (Thorhauge, 1997 s. 15)

Inger Hansen, överbibliotekarie, skriver om skillnaden mellan biblioteksråd och biblioteksstyrelse. Rådet är rådgivande, styrelsen har ansvar (Hansen, 1997 s. 22).

2.2 Biblioteksrådets uppgifter

En form av formellt medbestämmande är alltså biblioteksråd. Vad biblioteksråden gör skiljer sig från kommun till kommun. Tina Pihl ger en rapport från en konferens med representanter från olika användarorgan i artikeln ”Bibliotek och brugerindflydelse: en konference for brugerråd”. De medverkande hade skilda uppfattningar om mycket, men kunde enas kring ett mål för biblioteksråden: att representera låntagarna och arbeta för att låntagarna får sina önskemål uppfyllda. Det kan låta enkelt i teorin, men är det inte alltid i verkligheten. Ibland kan det bli så att rådet istället identifierar sig med biblioteket, exempelvis när det är pengabrist (Pihl, 1999 s. 8 f).

Brødholt och Olsen ger exempel på uppgifter som användarorgan kan ha:

- Planläggning av biblioteksverksamhet som budget, organisation, utbud av aktiviteter och biblioteksbyggande
- Riktlinjer för medie- och arrangemangsurval
- Biblioteksverksamhet i allmänhet – kritik, förslag, idéer och ömsesidig åsiktsutväxling (Brødholt & Olsen, 1997 s. 21)

Erik Stubtoft, medlem i Danmarks Biblioteksforenings styrelse, presenterar en lite mer detaljerad lista med exempel på uppgifter för användarorgan:

- Ha uppsikt över – sett med användarnas ögon – bibliotekets verksamhet och dagliga arbete
- Se till att den samlade biblioteksverksamheten motsvarar de önskemål och behov som lokalbefolkningen har, som låter sig definieras och beskrivas
- Formulera mål/delmål för bibliotekets arbetsfält
- Följ upp och evaluera dessa mål
- Komma med förslag på serviceprestationer till brukarna och ge råd om vilka ändringar i arbetsgången som skulle vara praktiska sett med användarnas ögon
- Värdera om mediernas ”varudeklaration” är bra nog
- Uttala sig om bibliotekets budgetförslag och komma med idéer om detta
- Uttala sig om eventuella besparingar/nedskärningar
- Gör användarundersökningar (Stubtoft, 1997 s. 17)

Att många råd har varit med om att införa nya aktiviteter på biblioteken kom fram genom en enkätundersökning som Danmarks biblioteksforening genomförde år 1993 genom ett utskick till 266 bibliotek, varav cirka 80 procent svarade. Det kan vara ”snabblån”,

söndagsöppet eller utlån av cd-rom och musik. De flesta råd är idé- och rådgivande, och bara i några fall har råden verkligt ansvar. (Grubbe Jensen, 1996 s. 11 f).

2.3 Biblioteksråd och medieurval

En stor fråga är huruvida biblioteksråden ska involveras i medieurvalet eller ej. Enligt Madsen nämns inte användarinflytande i Danmarks bibliotekslag. Ansvar för medieurvalet ligger enligt lagen hos bibliotekschefen i samarbete med övrig bibliotekspersonal (Madsen, 1994, s. 35). I en not står det dock att ”ministeriet finder det ikke hensigtsmæssigt at fastligge rammerne for dette samarbejde fra centralt hold”, men de är positiva till en utveckling av användarinflytandet (Brødholt & Olsen, 1997 s. 20).

Principiellt finns heller inga gränser för användarnas inflytande menar Elsebeth Tank, ordförande i Bibliotekarforbundet. De lyder under bibliotekslagen och lokala avtal (Tank, 1994 s. 24). Henrik Christoffersen skriver att en följd av att användarinflytandet inte tas upp i lagen gör att formerna för genomförandet ser väldigt olika ut i olika kommuner. ”En lovgivning om biblioteksråd kan bidrage til en afklaring af denne problemstilling. Det er imidlertid en kompliceret sag at afgøre, hvorledes den ’riktige’ model for et biblioteksråd bør være hvad angår sammensætning og kompetence” (Christoffersen, 1994 s. 16).

Urvalet måste stämma överens med kraven på allsidighet, aktualitet och kvalitet. Därför anses det olämpligt att delegera ut ansvaret, men det är ändå ganska många biblioteksråd som influerar inköpen. Som nämns ovan har biblioteksråden haft framgång speciellt med införandet av nya medier (Grubbe Jensen, 1996 s. 12).

Överbibliotekarie Søren Lind tycker att det är orimligt att styrelsen ska blanda sig i till exempel bokurval. Dels för att bibliotekarierna är bra på det. Dels för att det är befängt att tro att någon vill göra det utan att få betalt (Lind, 1994 s. 51).

Bland andra kulturpolitikern Lisa Hæklerup betonar vilken viktig del av bibliotekarieutbildningen (i Danmark) det är att lära sig att värdera medier. Däremot kan andra funktioner av biblioteksverksamheten få vara användarstyrda (Hæklerup, 1994 s. 19).

Madsen menar ett det är omöjligt att rätta till beståndet om biblioteket under ett år är användarstyrt av en grupp som är ”bibliotekspolitiserande” och exempelvis inte köper in musik, video e t c. Att sätta samman ett mediebestånd som så bra som möjligt tillgodoser hela den lokala befolkningen är en krävande och ansvarsfull uppgift (Madsen, 1994 s. 35).

2.4 Argument för och emot formellt medbestämmande

Det finns många skäl till varför man börjar med medbestämmande på folkbibliotek. I Danmark menar många att det går i linje med den ökade decentraliseringen. Kommuner har slagits samman och blivit större. Därför har det från högre politiskt håll kommit önskemål om att dra in användarna i demokratiska processer för att inte när demokratin ska försvinna (Brødholt & Olsen, 1997 s. 12).

Inom biblioteksvärlden är det ofta ett motstånd mot detta ökade medbestämmande. I rapporten där GÖK-projektet utvärderas (GÖK-projektet genomfördes på tre svenska folkbibliotek i mitten av 90-talet och innebar bl a att användarna fick större inflytande på medieurvalet) konstateras att framgångsrika institutioner ofta inte är benägna att genomföra större förändringar (*Evaluating the GÖK project*, 1995 s. 7).

Åsikterna går isär huruvida formellt användarinflytande stärker demokratin, eller tvärtom:

Et af de stærkeste argumenter, der oftast fremføres i mod brugerindflydelse er, at formel brugerindflydelse snarere vil uddybe eksisterende forskelle i deltagermønstret, end den vil gøre de demokratiske deltagelse bredere, da det især vil være de 'ressourcestærke' som har overskud og viden til at tage initiativ til at lade sig opstille til diverse brugerorganer (Brødholt & Olsen, 1997 s. 1).

Det räcker inte med att politiker vill decentralisera och att ledarna och personalen på institutionerna är med på det. Användarinflytande kräver användare som förstår vilka möjligheter till inflytande de har, och som vill utnyttja dessa möjligheter. Erfarenhet visar att: ”Magt kan ikke gives- den skal tages!” enligt Hyldborg Jensen (Brødholt & Olsen, 1997 s. 16, cit. efter Hyldborg Jensen, 1991). Enligt Erik Stubtoft, redaktör på *Danmarks Biblioteker*, är det tillfälle då användarna oftast själva griper tag i makten då biblioteket hotas av ekonomiska neddragningar (Stubtoft, 1997 s. 16). Annars menar Madsen att då biblioteket ligger i topp vad gäller utnyttjande av offentliga institutioner, kan inte önskan om användarinflytande komma från användarna, utan istället från politiskt håll (Madsen, 1994 s. 32).

Jämfört med exempelvis skolväsendet ligger biblioteken efter när det gäller att släppa in användarna i verksamheten, skriver Tank. ”Og der er måske framfor alt brug for en gennemarbejdet erfaringsopsamling fra de cirka 20 bibliotekssystemer, hvor man har haft mod

og mands- (eller snarare kvinde-)hjerter nok til at lukke brugerne ind på mere forpligtende vilkår” (Tank, 1994 s.20).

Yrkeskåren har generelt vist skepsis och osäkerhet inför ett ökat användarinflytande.

Exempel på negativa förväntningar:

- Det är omöjligt att säkra representativiteten i ett biblioteksråd
- De starka, välformulerade användarna kommer att vara fler än de svaga och icke-användarna
- Biblioteksrådet lägger ner alltför mycket energi på exempelvis administration
- Biblioteksrådet kan användas som en partipolitisk plattform eller medverka till att biblioteket avlägsnar sig från kommunens egentliga maktcentrum och kör ut på sidospår
- Användarinflytande kan göra det svårt för biblioteket att efterleva lagens krav om kvalitet, allsidighet och aktualitet
- Användarna orkar inte ägna sig åt biblioteket (Tank, 1994 s. 20)

Vissa av dessa punkter kan bli verklighet, men i stället för att låta bli användarinflytande bör man ha dessa i bakhuvudet. Man bör tala om sina bekymmer och försöka bidra till en positiv utveckling. Man måste respektera användarna och deras synpunkter, och våga diskutera med dem (Tank, 1994 s. 21).

Det finns också exempel på positiva förväntningar:

- Biblioteket får bättre kontakt med sina användare vilket leder till att biblioteket utvecklas i överensstämmelse med samhällets önskemål och behov
- Kontakt med användarna kan höja kvaliteten på biblioteksarbetet genom att krav ställs på att personalen ska uppmärksamma drift, uppgifter, mål och medel
- Användarna kan genom användarinflytande sätta fokus på biblioteket och därmed säkra kommunstyrelsens uppmärksamhet på denna institution
- Användarna kan delta i konkreta, definierade uppgifter
- Användarna kan försäkra att biblioteket upplevs som användarnas bibliotek. Det blir en träning i demokratiska processer.
- Avliva den bibliotekariska ”vi-vet-bäst”-hållningen (Tank, 1994 s. 22)

Stubtoft tar upp att det i debatten om medbestämmande på folkbibliotek kommit fram argument mot:

- Biblioteket representerar hela befolkningen

- Biblioteket har redan ett representativt, demokratiskt styre i kommunstyrelsen bakom sig
- Biblioteket är redan det mest använda, folkliga kulturutbudet
- Biblioteket har redan bra kontakt med lokalbefolkningen
- Det är inte bibliotekets uppgift att utöva press mot besparingar eller uppmuntra användarna till det

Samma argument menar han kan användas för (Stubtoft, 1997 s. 16)!

Dålig ekonomi kan som sagt leda till att användare mobiliserar sig. Det kan också leda till att biblioteken börjar köpa in mer på efterfrågan för att få upp lånestatistiken och därmed öka de ekonomiska bidragen igen. Detta skriver Hæklerup och menar att det är en livsfarlig tendens som blivit vanlig de senaste 10-20 åren. Folkbiblioteken ska inte låta sig styras av höga utlåningssiffror och bara köpa in den lättviktiga litteraturen för att den är populär. Men samtidigt får biblioteket inte bli så elitistiskt att det inte kan tillgodose användarnas behov (Hæklerup, 1994 s. 18).

I Sverige kan vi också se denna tendens. Många är inte längre lika styrda av BTJ:s sambindningslista utan köper direkt på efterfrågan från andra källor. Denna förändring kom efter GÖK-projektet (Höglund, 2001 s. 37).

I enkätundersökningen som Dansk biblioteksforening gjorde hänvisar vissa bibliotek som inte har användarinflytande till att de inte haft tid på grund av exempelvis datorisering. En del gav som anledning att biblioteket är så litet att kontakten med användarna redan är god. Ett problem, som många ser det, är att biblioteken inte har någon väldefinierad användargrupp. Vissa ska begrunda frågan så fort som möjligt. Andra vill vänta tills de ser hur resultatet blivit för dem som redan gjort det. Ibland kan ett intensifierat användarinflytande bli en börda för biblioteket (Grubbe Jensen, 1996 s. 12). Dessutom kan bibliotekspersonalen vara rädd för att känna sig bortkörd (Hansen, 1997 s. 24). Detta menar inte Thorhauge utan:

Brugersamarbejdet fratager ikke professionen dens kompetence, det udvikler tværtimod professionalismen. Den sikreste vej til et brugerråd, der styrker biblioteket, er et stadigt arbejde på tættere samarbejde med bibliotekets forskellige målgrupper, hvor der sættes konkrete mål, for de ydelser de forskellige målgrupper har brug for (Thorhauge, 1994 s. 30).

2.5 Rekrytering av medlemmar och representativitet

En av de största stötestenarna när det gäller det formella användarinflytandet gäller rekryteringen och sammansättningen av användarorganen. Det finns olika sätt att rekrytera medlemmar; från fast utpekning där vissa bestämda intressegrupper ska vara representerade till helt fri uppställning. Dessutom förekommer det blandformer. Det är olika uppfattning om för- och nackdelar vid sammansättning. Vissa ser det som nödvändigt med representanter för speciella intressegrupper. Andra vill ha allmänna låntagare utan sådana bindningar. Cirka hälften av biblioteken som svarade på Dansk biblioteksförnings enkätundersökning har rekryterat medlemmar bland låntagare ned till fjorton år. Andra svarar att alla är valbara. (Grubbe Jensen, 1994 s. 64).

Vissa bibliotek har alltså en väldigt formell sammansättning med representanter för vissa grupper i samhället. De som förespråkar denna form av biblioteksråd menar att då får en större grupp människor komma till tals eftersom medlemmar representerar en mängd likasinnade. De som är negativa menar att det då kan vara medlemmar som är med bara för att de är tvingade, inte för att de är intresserade. På andra ställen har det varit möten där de som varit intresserade fått dyka upp (Grubbe Jensen, 1996 s. 12).

Sammanställningen av användarråd är svårare att genomföra på bibliotek än vid exempelvis en skola, eftersom det rör sig om en så svårdefinierad användargrupp. Egentligen ska den inkludera alla kommunens invånare. Ska de vana biblioteksanvändarna utgöra en större del av rådet? undrar Christoffersen (Christoffersen, 1994 s. 16).

Det är det många som menar att de inte ska. Att det är just det som urholkar demokratin. Icke-användarna märks inte, utan de vana biblioteksanvändarna ser till att göra sina röster hörda. Ofta visar det sig att det är människor med traditionella uppfattningar av biblioteksväsendet som ställer upp (Hansen, 1997 s. 24). Att det är viktigt att få med icke-användare hävdar bland annat Stubtoft. Det är dock inte på en gång möjligt att uppfinna det enda, riktiga, demokratiska valforumet som representerar alla användare och icke-användare. Man kan i stället ha ett offentligt möte som valforum. Det blir då antagligen mest intresserade som väljs. Det kan leda till skevheter, såväl politiskt som mediemässigt (fack-/skönlitteratur). För att rätta till den skeva demokratiska balansen kan kommunstyrelsen eller kulturutskottet sätta upp arbetsuppgifter som användarorganet ska utföra (Stubtoft, 1997 s. 16).

Vissa politiker, bland annat Ken Richter, ”kulturudvalgsformand” (kulturutskottsformän) (V) i Hinnerup menar att det enda rätta användarrådet är det som kommunalpolitikerna utgör, inte den lilla elitgrupp som ett användarråd skulle utgöra. Politikerna ska leva upp till ansvaret

att ta hänsyn till såväl vana användare som icke-användare. Detta görs i tätt samarbete med bibliotekspersonalen som har daglig kontakt med låntagarna och besitter de fackliga kvalifikationerna. Politikerna ska inte delegera ut det ansvaret eftersom det leder till en urholkning av demokratin (Richter, 1998 s. 40). Det samma tycker Peder Ellegaard Larsson, ”kulturudvalgsformand” i Albertslund (Pihl, 1999 s. 8 f).

Som nämns ovan är det vanligt att det i kärvare ekonomiska tider bildas en användargrupp av engagerade användare. Det är bra, tycker Stubtoft. Men han tycker det vore ännu bättre om biblioteket alltid hade en grupp användare som även i lugnare tider kunde bygga upp ett lokalt, folkligt intresse för det framstående kulturutbudet. Biblioteket måste nämligen ha en folklig förankring för att fungera ändamålsenligt (Stubtoft, 1997, s. 16).

Mycket modernt biblioteksarbete handlar om segmentering av användargrupper, säger Tank. Dessa olika användargrupper (exempelvis främmandespråkiga, barn, unga, privat näringsliv) skulle kunna arbeta med användarinflytande. Man kan givetvis ha flera forum igång och arbeta med olika former samtidigt (Tank, 1994 s. 24).

Även Kerstin Rydsjö tar upp målgruppsinriktning när det gäller att rekrytera barn till medbestämmandeprojekt. Vill man exempelvis köpa in talböcker till hörselskadade är det bra att samarbeta med en klass med barn med hörselskador. Hon menar också allmänt att det är bra att ta hjälp av skolklasser när man gör medbestämmandeprojekt eftersom det är det enda stället som alla barn samlas på. Även om det kan finnas barn som kanske inte från början är intresserade av biblioteket och är flitiga användare, bör det fungera att få med alla och därmed få en bra representativitet genom att presentera projektet på rätt sätt. Projektledaren måste få barnen att förstå att deras åsikter räknas, och även om biblioteket kanske inte har det de efterfrågar just nu, är tanken att det ska bli så (Intervju Rydsjö, 2002).

2.6 Resultat av ökat användarinflytande

Det önskade resultatet av ökat användarinflytande är att biblioteket blir bättre anpassat efter användarnas behov och önskemål och därmed utnyttjas mer (Brødholt & Olsen, 1997 s. 13). Andra önskade utgångar är att användarna får större inblick i den kommunala verkligheten, att avståndet mellan kommun och användare minskar och att det blir större möjligheter för otraditionella lösningar (Brødholt & Olsen, 1997 s. 15).

Genom utvärdering och resultat av tidigare försök med användarinflytande kan man utveckla aktiviteten. Det första försöket av ett sådant slag genomfördes 1983 i tre fynska kommuner, på initiativ av Dansk biblioteksforening. Erfarenheterna var mycket positiva och man hade stimulerat de involverade användarnas intresse för biblioteket och gett dem inblick i biblioteksvärlden (Brødholt & Olsen, 1997 s. 17).

Enligt Tank är det omöjligt att upprätthålla ett permanent engagemang då nyhetens behag och inkörssvårigheter kan spela in. Därför måste man hela tiden vara beredd på att experimentera med formen och anpassa sig efter den aktuella situationen (Tank, 1994 s. 23).

Hansen poängterar att alla involverade måste vara beredda på att det tar mycket tid (Hansen, 1997 s. 24). Men å andra sidan kan det vara mycket utvecklande, framför allt för professionen som ska se det som en utmaning menar Thorhauge (Thorhauge, 1994 s. 30).

I Sverige överraskades bibliotekspersonalen i GÖK-projektet när det visade sig att det inte köptes in så mycket trivallitteratur som många trodde (Höglund, 2001 s. 37).

När det gäller barns medverkan i medieurvalet kan en skillnad, enligt Rydsjö, bli antalet exemplar av varje titel. Barn är ofta otåliga och vill läsa en viss bok på samma gång som vännerna gör det. Därför kan det bli fler exemplar av en populär titel än ökat antal av olika titlar. Även vid val av faktaböcker kan barn på ett annat sätt än vuxna se vad som saknas (Intervju Rydsjö, 2002).

3 Projektreferat

3.1 Skovlunde børnebibliotek

Det tar laaaaaaang tid! (Tøth, 1990)

3.1.1 Bakgrund

Projektet genomfördes under tiden 1 april 1988 – 30 juni 1990 i staden Skovlunde. Skovlunde har en befolkning på 13100 invånare, varav ca 2200 barn i åldern 0-16 år. Folkbiblioteket sökte pengar från Folkebibliotekernes Rådighedsrum och sammanlagt fick man 1/4 miljon dkr. att röra sig med. Egentligen grundade sig projektet i en tidigare barnanvändargrupp som kallade sig ”Biblioteksbanden” och som var verksam 1986- 1987. När deras verksamhet lades ner blev medlemmarna arga och propagerade för fortsatt verksamhet. Detta ledde till att pengar söktes för ett nytt projekt. För det nya projektet blev barnbibliotekarie Jan Tøth ansvarig, och hade 20 timmar i veckan avsatt till detta arbete. Målgruppen var barn mellan 10 och 14 år.

För projektet fanns följande mål och delmål:

Mål:

- Att ge barn och unga i åldern 10-14 år möjlighet att få konkret inflytande på sitt bibliotek
- Att utveckla nya användarinflytandemetoder i det lokala barnkulturarbetet
- Att utveckla nya och andra samarbetsformer med barn och unga i Skovlunde-området
- Att försöka få barn och unga som annars inte använder biblioteket att uttrycka sina åsikter
- Inte minst att stärka barns och ungas användande av biblioteket

Delmål:

- Att aktivera barn och unga så att de blir ”medförmedlare” av biblioteksutbudet
- Att låta barn och unga organisera och utveckla nya initiativ
- Att stärka bibliotekets roll som stället där det händer saker och där man själv kan låta dem hända
- Att låta barnanvändargruppen vara ett PR-redskap i bibliotekets marknadsföring
- Att dra in barn och unga aktivt i barnbokskampanjen som är planerad till 1989
- Att informera om andra aktiviteter i samhället

- Att tillmötesgå barns och ungas önskemål

3.1.2 Rekrytering

För att rekrytera barn till projektet gjordes en offensiv kampanj. Det tillverkades planscher och reklamlappar som aktivt fördes ut till målgruppen på skolor, skolbibliotek, elevråd, fritidshem och ungdomsskolor. Det gjordes också pressmeddelanden, efterlysningar i radio och flera kampanjer med personer ute som pratade med barn. Efter två veckor visade det sig att det bara var pojkar som anmält sig, därför gjordes en offensiv för att värva flickor.

Hela värningskampanjen varade i tre veckor. Det trycktes ca 50 planscher och 1000 reklamlappar. Alla de sex barn som tidigare var medlemmar i Biblioteksbanden ville vara med i den nya gruppen som fick namnet ”Biblo-rødderne”. Dessutom hade värningskampanjen lett till att 21 barn hade ansökt om medlemskap. Det blev bestämt att gruppen bara kunde ha 16 medlemmar, inklusive de gamla, så 10 barn lottades ut av de 21. Deltagandet var alltså frivilligt.

Under de två åren har det sammanlagt varit 22 ”Biblo-rødder”. Bara fyra stycken har varit med hela tiden. De andra har hoppat av av olika anledningar; de har flyttat, de tyckte det var för tråkigt och för mycket arbete, de hann inte med skolarbetet och ville hellre leka med kompisar.

Många av flickorna hoppade av, därför blev gruppen pojkdominerad. Kanske hade det varit bättre om det funnits en kvinnlig medarbetare också. Att medlemmarna var av olika ålder fungerade bra. De yngre fick hjälp av de äldre.

3.1.3 Organisation och genomförande

På första mötet närvarade förutom barnen tre från personalen på barnavdelningen. Jan Tøth informerade om att det hela var ett försök och att gruppen hade 2000 danska kronor i månaden att själva bestämma över. Sedan kom barnen med förslag på vad de ville göra i gruppen.

Förslagen kan delas upp i sex huvudgrupper:

1. Något om sättet biblioteket är inrett på
2. Något om böckerna
3. Något om skivorna
4. Idéer till en idélista över vad som ska göras framöver
5. Hur ska ”Biblo-rødderne” jobba framöver
6. Övrigt

Bland annat kan tas upp att biblioteket ville få slut på stölderna av nya skivor. Det fanns också önskemål om att undersöka vilka skivor som egentligen lyssnas på, och gallra resten. Dessutom ville barnen att biblioteket skulle köpa nya skivor. Det gjordes en förslagslista där låntagarna kunde skriva ner önskemål. Dessa lyssnade barnbibliotekarierna på sedan och köpte eventuellt in dem. De flesta önskemålen var redan beställda. Det kom också önskemål om fler tidskrifter. Barnavdelningen efterlyste förslag, vilket ledde till inköp.

När det gäller arbetsform valdes en ordförande varje gång. Efterhand som fler fick prova och insåg hur svårt det var, blev förståelsen för mötesproceduren större. Det skulle skrivas referat efter varje möte. Man skulle turas om att ansvara för fika. Det blev fastställt att det skulle vara möte varje torsdag, vilket det inte riktigt blev i praktiken. Efterhand blev det så att man hade möte varje vecka förutom de veckor då det var något evenemang.

Det utarbetades en metod med ”arbetsmöten”, d v s att barnen inte skulle ha uppgifter som de skulle göra hemma, utan de gjordes på arbetsmötena. I början var Tøth också för ambitiös när det gällde hur mycket de skulle hinna med varje möte.

”Rødderne” var mest intresserade av att ordna evenemang, och då helst filmvisning. I början höll Jan Tøth hårt fast vid allsidighetskriteriet och försökte få dem att hitta på annat också. Efterhand upptäckte han att han gav efter på det. Det berodde inte bara på att barnen skulle få bestämma så mycket som möjligt, utan också på praktiska orsaker. Att visa film var inte lika tidskrävande som att till exempel anordna föredrag.

3.1.4 Bestånd

I detta referat kommer främst medieturvalet att tas upp, men ”Biblo-rødderne” gjorde väldigt mycket mer. Det var egentligen inte tänkt att barnen skulle vara med i medieturvalet. Men eftersom de var aktiva låntagare och blev ännu mer aktiva beslutades det att 3000 danska kronor av barnbibliotekets pengar skulle gå till ett bokmöte med barnen. Dessutom tyckte barnen att det var många av de böcker de frågade efter som biblioteket inte hade.

Innan urvalet satte igång fanns det några generella hållningar:

- Att det var pseudo-demokrati att tro att barnen skulle kunna sköta ett helt bokurval bland alla titlar till alla åldersgrupper. Barnen skulle inte ha en rimlig chans att sätta sig in i de problemställningar som kan komma upp i fråga om urval av pekböcker, bilderboksfaktaböcker etc.
- Att barn och unga visst kan dras in i bokurval, men inom vissa bestämda områden, oftast faktaböcker

Barnen skulle välja titlar och ämnen som intresserade dem själva. Först var det tänkt att de skulle ge förslag på tio titlar till ett visst datum, men det fungerade inte. Därför blev det bestämt att det skulle hållas ett arbetsmöte där barnen fick bokkataloger, titel- och ämneskataloger och där de gick till lånedisken för att få idéer. De fick föreslå allt, men de titlar som fått avslag tidigare skulle diskuteras. Denna metod valdes framför en allmän genomgång om kvalitet och allsidighet.

Det blev en mycket givande diskussion, då barnen förhöll sig lika kvalificerade till bokurval som bibliotekarierna på bokmöten, utifrån sina förutsättningar. Barnen kritiserade en del böcker som biblioteket redan köpt in.

Tøth upplevde det som svårt eftersom han inte ville påverka barnen, men samtidigt måste informera dem om de ekonomiska konsekvenserna av deras val.

De föreslagna titlarna placerades i tre grupper: ”JA”, ”KANSKE” och ”NEJ”. Det var bra att förslagen kom från barnen själva, och att någon av dem alltid hade läst boken ifråga.

Att barnen ska göra bokurval på det totala anslaget avrådes det ifrån. Det är orimligt att barnen ska sätta sig in i allsidighets- och kvalitetsprinciperna. Det var intressant att böckerna främst var föreslagna på grund av barnens intressen och inte på grund av att de exempelvis hade många reservationer. Slutsatsen är alltså att barn kan delta i bokurvalet, men ålders- och/eller ämnesavgränsat.

3.1.5 Resultat och erfarenheter

Det fanns en del problem. Vissa barn var lättare att ha att göra med än andra. Tøth hade också svårt att veta vilken roll han hade. Han ville varken vara lärare eller ”buse”. Han skulle vara den ”stränga” samordnaren. Det dröjde att tag innan den rollen hade utvecklats.

De flesta av medlemmarna var mycket aktiva, och använde biblioteket även innan ”Biblo-røddernes” start. Under projektets gång blev de dock ännu flitigare användare. Ofta hade de också med sig kamrater.

Projektet innebar arbete inte bara för projektbibliotekarien, utan för resten av bibliotekspersonalen också. Det blev fler frågor i informationsdisken och också oroligare i samband med något evenemang. Över lag var det dock mest positiva reaktioner på projektet. Det blev också konsekvenser på barnavdelningen då Tøth var indisponibel 20 timmar i veckan. Exempelvis missade Tøth många bokmöten vilket har inneburit mer arbete för de andra bibliotekarierna. Dessutom har han fått jobba många kvällar och helger vid evenemang.

Efter projekttidens slut kommer barnen fortfarande till biblioteket i större och mindre utsträckning. De kommer med förslag på skivor och tidskrifter. De frågar mycket precis efter

böcker. Många hjälper till vid diverse aktiviteter. En av medlemmarna ville fortsätta utan bibliotekets hjälp och kallade till möte.

Ett problem med barnbiblioteksverksamhet är att man vill så mycket men har så lite tid. Det är inte realistiskt att göra ett liknande projekt utan extra personal- och ekonomiresurser. Däremot kan man välja ett område och åldersavgränsa det. Man kan undersöka om det kan sökas ekonomiskt bistånd. Man får avsätta personalresurser, men det är viktigt att själva definiera hur mycket som kan undvaras.

Det är populärt med försöksverksamhet. Men vad gör man efteråt? Hur ska man kunna använda sig av de erfarenheter man fått?

Når børn og unge kommer med forslag på bibliotekerne – så bør vi altid samle dem op, altid forholde os til dem og altid give børnene respons.

Dette er ikke altid nemt – det kræver overskud og ressourcer.

Det kræver fagligt og politisk vovemod – og det er der ikke altid (Tøth, 1990 s. 86)

3.2 Højby biblioteksbutik

Børn køber bøger (Weinreich, 1991)

3.2.1 Bakgrund/rekrytering

Hösten 1990 genomfördes ett projekt på Højby biblioteksbutik, som är ett kombinerat skol- och folkbibliotek. Projektet gick ut på att få användarna (alltså barnen) delaktiga, och var ett samarbete mellan skola och bibliotek. Det var också en del av det rikstäckande ”Børn som medborgare”-projektet. De medverkande barnen var elever från två klass 5, en klass 8 och en klass 9.

3.2.2 Organisation och genomförande/bestånd

Barnen valde vilka böcker som skulle köpas in till biblioteket under en period under hösten. Projektet avgränsades till fritidsläsning, exempelvis skönlitteratur, lätta faktaböcker, hobbyböcker och tecknade serier. De som gick i klass 5 skulle göra urvalet till dem som gick i klass 3-6. De som gick i klass 8 och 9 skulle göra urvalet till dem som gick i klass 7-10. Det var viktigt att alla elever skulle kunna medverka, även de som var lässvaga. Ramen var att de skulle köpa böcker till barn och unga i Højby, alltså inte bara till sig själva eller sina klasskamrater. Den begränsning de hade var den ekonomiska; 2000 kronor till fyra veckor per klass.

De böcker de jobbade med har varit påseendexemplar från Odense kommun och sådana som givits från förlagen efter förfrågan. Det var inga problem att få förlagen att bidra med dem.

Klasserna hade olika förutsättningar och också olika sätt att lägga upp arbetet och urvalsprocessen på. Det enda klass 9 gjorde gemensamt var att ha introduktion och det slutgiltiga urvalet. Man försökte komma på överordnade kriterier som skulle säkra förnyelse, allsidighet och kontinuitet. Läsningen skedde dock endast på fritiden och reflexioner kring urvalen uteblev, t ex vad det innebär att välja medier åt andra.

Klass 5A var en väldigt spridd klass när det gällde läsfärdighet och mognad. De fick också ganska fasta ramar att hålla sig inom. Klassen bestämde dock själv hur själva urvalsprocessen skulle gå till. De kom fram till ett ”pärl”-system, där de böcker som fått flest pärlor kunde diskuteras och därefter köpas in. De elever som var verbalt starkast utmärkte sig mest, men även de lite verbalt svagare barnen gjorde sina röster hörda och fick en del av ”sina” böcker valda.

Klass 5B skrev recensioner i ett häfte efter varje läst bok. Böckerna placerades på olika hyllor beroende på vad de fått för omdöme. Varje bok skulle läsas av minst två elever. I början valdes de lätta och tunna böckerna och barnen fick ”pushas” lite på slutet för att även de tjockare böckerna skulle bli lästa. Nästan alla var väldigt seriösa i sitt läsande, och kriterierna reviderades under arbetets gång.

3.2.3 Resultat och erfarenheter

Det var viktigt att barnen fick arbeta med något konkret. Tyvärr tog det lite för lång tid innan böckerna verkligen kom till biblioteket.

Sådana här nya arbetsformer med samarbete barn och vuxna emellan ger barn möjlighet att komma till tals tack vare (inte trots) sina erfarenheter. Men det är viktigt att överväga vissa saker: Hur tydliga ramar behövs det för att alla ska kunna medverka? Hur stor plats finns det för egna initiativ? Vilka explicita och implicita krav finns?

Några centrala erfarenheter:

- Barnen har hållit sig inom de förutbestämda ramarna
- Barnen var tvungna att också tänka på andras behov
- Den förhållandevis långa projektiden gav barnen möjlighet att känna sig engagerade och betydelsefulla
- Barn avläser de signaler som vuxna sänder ut och handlar efter dem
- Vuxna får tillfälle att kanske omvärdera sina egna och barnens roller
- Tidigare hade inget barn tänkt tanken att de skulle kunna vara med och påverka

biblioteket. Efter projektet var det många som skulle vilja ha mer att sägas till om Projektet fungerade som en lästräning, men det var inte det som var upprinnelsen till projektet. Barnen var tvungna att läsa för att kunna ta ställning. De var tvungna att läsa ur ett annat perspektiv än vanligt för att kunna ta ställning till om boken kunde vara givande för någon annan än dem själva. Att det hela var verkligt och inte bara en fiktiv uppgift, gjorde mycket för engagemanget. De läste inte bara mer, utan också mer varierat.

Projektet har också fungerat som en bok- och bibliotekskurs. När barnen inte visste hur mycket böcker som fanns tidigare inom ett visst ämne på biblioteket, eller om det fanns andra böcker i en viss serie var de tvungna att ta reda på det. Med grund i vad de fick reda på fattade de sina beslut. De fick också en inblick i vad böcker faktiskt kostar.

Under inköpsperioden registrerades också inköpen vid några andra bibliotek, för att man skulle kunna göra en jämförelse. På Højby biblioteksbutik gjorde bibliotekarierna också så

kallade ”skugg”-inköp. 29 procent av titlarna som erbjöds var de olika inköparna ense om (19 procent köptes inte av någon och 10 procent köptes av alla). Det är stor oenighet mellan vad ”skugg”-inköparna skulle ha köpt in, och vad barnen valde. Vad barnen köpte mer av var tecknade serier, flickböcker och ”triviallitteratur”. De var också de enda som köpte en titel som var en utpräglad ”kvalitetsbok”. De valda flickböckerna hade fått negativa lektörsomdömen, men förutspåddes ändå få stor genomslagskraft hos målgruppen. Barnen valde också bort ett par rollspelsböcker som anses vara typiska pojkböcker. Detta kan bero på att i alla läsundersökningar läser flickor mer än pojkar, kanske tar de också större plats i en sådan här situation.

Det skulle antagligen inte bli speciellt stor skillnad på beståndet om barnen härnäst skulle stå för alla inköp. Lite mer tecknade serier och triviallitteratur skulle köpas in. Inget tyder dock på att det inte skulle köpas in ”kvalitetslitteratur”. Det som oroar bibliotekarierna är inte det som i så fall skulle köpas in, utan det som *inte* skulle köpas in.

3.3 Nørre-Rangstrups kommune

Vores bibliotek! (Kjær-Olesen, 1998)

3.3.1 ”Børn og unges medbestemmelse på bibliotekerne”

Det här projektet ingick i det landsomfattande ”Børn og unges medbestemmelse på bibliotekerne”-projektet (1995-1996), som i sin tur var en del av det större projektet ”Børns aktive medvirken i samfundet”. Detta startades av Danmarks regering. Idén var att barn och unga skulle delta mer aktivt i samhällslivet och vara med och ta de beslut som gällde dem själva och deras vardag.

Målgruppen och temat för projektet ”Børn og unges medbestemmelse på bibliotekerne” var 9-16-åringars medbestämmande. Tio folkbibliotek av olika storlek och geografisk placering deltog i projektet, i flera fall i samarbete med skolbibliotek och skolor. Projektet finansierades med 540.000 danska kronor, varav 430.000 från Biblioteksstyrelsens Udviklingspulje for folke- og skolebiblioteker. Dessa pengar gick dock inte till de enskilda projekten, utan till gemensamma seminarier samt den rapport som gjordes.

Projektet har följts och stöttats av en grupp representanter från olika biblioteks- och kulturorganisationer, som också ordnat seminarier och sökt pengar till projektet. Denna grupp satte också upp de överordnade intentionerna för projektet, där det bl a hette:

Folkebiblioteket må som det frie tilbud for børn og unge konstant fremstå som et vedkommende tilbud for denne målgruppe, hvis folkebiblioteket vil undgå at blive overset og gå i glemmebogen. Målgruppen de 9-16 årige skal derfor gennem projektet være med til at udvikle attraktive biblioteker med relevante tilbud, som børn og unge sætter højt i fritids- og kulturlivet (Kjær-Olesen, 1998 s. 20).

På ett mer konkret plan var intentionerna med projektet att barn och unga skulle delta i hela förloppet, från idé till handling utifrån teman och områden som de var intresserade av. Centralt för projektet var också att det skulle skapas en dialog med målgruppen, så att de modeller och metoder för samarbete med barn och unga som prövades kunde föras vidare och fungera som exempel för andra.

Det har varit upp till de olika försöksbiblioteken hur rekryteringen av barn och unga till projekten har gått till. Antingen har barnen deltagit på sin fritid, eller så har medbestämmandet på biblioteken integrerats som en del av undervisningen i skolan. Biblioteken har själva också

bestämt innehåll, teman och ramar för medbestämmandet, samt målsättning och strategi med tre centrala visionselement som fundament:

- Att brygga broar mellan barn, unga och vuxnas världar
- Barn och ungas aktiva deltagande i demokratiska processer
- Bibliotekens framtida utvecklingsmöjligheter

Av de tio delprojekten som genomfördes redogör vi här för tre, som bäst stämmer in på vår målgrupp och studieområde, d v s medieurval.

3.3.2 Bakgrund/rekrytering

Ett av de medverkande biblioteken är huvudbiblioteket i Nørre-Rangstrups kommun i södra Jylland. Biblioteket har samarbetat med kommunens sex skolor och skolbibliotek i projektet ”Børns bogvalg” där femte- och sjätteklasser i skift valt böcker till åldersgruppen 7-12 år som en integrerad del av klassernas danskundervisning. Klasslärarna och skolbibliotekarierna har övervakat urvalet med bibliotekets barnbibliotekarie som organisatör och konsulent. Varje klass har läst böcker motsvarande två-tre månaders utgivning och haft ca en månad på sig att arbeta med värdering och urval.

3.3.3 Organisation och genomförande/bestånd

Urvalet har gjorts genom påseendeexemplar samt lektörsutlåtanden, men bara om barnen har velat läsa dessa. Barnen har fått välja 75 procent av samtliga utgivna böcker, då detta är den måttstock bibliotekarierna själva följer i vanliga fall. Minst två barn har läst varje bok; barn och vuxna har kunnat utväxla och jämföra upplevelser och värderingar. Klasslärarna har utarbetat recensionsformulär för barnens värderingar, och alla utvalda böcker har placerats i folkbibliotekets bokbestånd med ett för varje klass unikt märke på varje boks rygg.

Samtidigt med ”Børns bogvalg” har barn och unga i åldern 11-14 år etablerat och utvecklat en användarstyrd bokklubb på biblioteket, ”Bognørderne”, för barn och unga i samma ålder. Deltagandet har varit helt frivilligt, med ca 10-12 barn som delvis bytts ut under de två åren. Barnen har träffats själva varje vecka i ungefär en timme, och tillsammans med bibliotekarier varannan vecka, en-två timmar. Barnen har bl a läst, diskuterat och recenserat böcker och genrer, förmedlat boktips via anslagstavlor med recensioner samt gjort bokutställningar.

Ytterligare en frivilliggrupp har varit med och köpt in musikmedier till sin egen åldersgrupp, medan bibliotekarien tagit hand om musik för de yngre barnen: ”Det er super godt, fordi de kender meget mere til de nye musikgrupper end jeg selv gør” (Kjær-Olesen, 1998 s. 113).

Biblioteket har inte sökt pengar till projektet från andra instanser; inte heller har man avsatt vissa timmar till förfogande för projektet. Den ansvarige barnbibliotekarien fick under projektets tid lära sig att det tar tid att ha med barn och unga i processen: ”Det har været indlagt i projektet fra starten, at det skal kunne klares sammen med det øvrige bibliotekariske arbejde. Det mener jeg godt, kan lade sig gøre, men man må prioritere børn og unges medbestemmelse” (Kjær-Olesen, 1998 s. 112).

Barnbibliotekarien trodde först att hon kunde hålla sig i bakgrunden på de gemensamma ”Bognørderne”-mötena, men kände sig tvungen att gå in och stötta och följa upp idéer för att bevara driftigheten i projektet. Då barnen själva började turas om att leda mötena gick det bättre. I en gemensam dagbok skrev mötesordföranden efter varje möte in vad som bestämts och pratats om.

3.3.4 Resultat och erfarenheter

Barnens medbestämmande när det gäller bokinköp har gett barnen möjlighet att läsa andra böcker än de vanligtvis skulle göra. Via bokvalet har de fått direkt insikt i hur varierat skön- och facklitteraturbeståndet på biblioteket är, enligt rapportens författare.

Ett problem har varit att fyra av de skolor som medverkat i projektet ligger på nästan en mils avstånd från biblioteket. Det är för långt för att de regelbundet ska kunna se resultatet av bokinköpen. En del barn ville istället att deras valda böcker skulle finnas på deras eget skolbibliotek. Dessutom har det varit svårt att motivera en del barn i skolorna till att välja böcker. Inspirationsvägen har varit för lång, från barnbibliotekarien via skolbibliotekarierna till danskläraren och till slut till barnen själva. Detta hade enligt barnbibliotekarien kunnat lösas genom att hon själv besökte klasserna och introducerade medbestämmandet. Samtidigt hade det varit bra om de vuxna deltagarna i projektet: klasslärare, skolbibliotekarier och barnbibliotekarien hade etablerat ett gemensamt forum där de kunnat utbyta erfarenheter.

Femte- och sjätteklassernas bokval har gett folkbiblioteket ökade kostnader, bl a när det gäller hanteringen av de köpta böckerna. Många av de medverkande barnen får inte se resultatet av medbestämmandet om inte skolbiblioteken köper in böckerna. Därför kommer inte tillvägagångssättet med barnens medbestämmande gällande bokinköp att fortsätta. Den frivilliggrupp som är med och köper musik fortsätter dock sitt arbete, och biblioteket har planer

på att utvidga detta med musikarrangemang som de unga själva planerar och genomför. Andra grupper som är med och bestämmer bl a cd-rom-inköp planeras också. Genom att arbeta med flera intresseområden får biblioteket också möjlighet att skapa kontakt med olika barn- och ungdomsgrupper.

Även om samarbetet med skolorna läggs ner är barnbibliotekarien positiv till att barn är med och bestämmer vad som ska köpas in. Kanske blir det ett återupptaget samarbete med de två skolor som ligger närmre biblioteket.

3.4 Røde Mellemvej Bibliotek och Dyvekeskolen

Vores bibliotek! (Kjær-Olesen, 1998)

3.4.1 Bakgrund/rekrytering

Även detta projekt ingår i ”Børn og unges medbestemmelse på bibliotekerne”.

Biblioteket är ett integrerat folk- och skolbibliotek och ett av de minsta stadsdelsbiblioteken i Köpenhamns kommun. Biblioteket delar byggnad med Dyvekeskolan, som har ca 650 elever, varav ca 30 procent har andra etniska bakgrunder. Köpenhamns kommun har bestämt att på alla bibliotek ska man försöka etablera brukarråd. Røde Mellemvej Bibliotek har ett vuxenbrukarråd.

Biblioteket har haft svårt att få ungdomar till biblioteket, bl a för att det varit ont om datorer och musik för utlåning. Biblioteket ville därför prioritera denna grupp och ge dem möjlighet att själva välja inom de områden som de var intresserade av. Visionen var alltså att använda sig av de unga som experter och att göra biblioteket attraktivt för denna målgrupp. Två klasser från skolan, en sjätteklass och en niondeklass, har som del i sin undervisning valt medier till biblioteket.

3.4.2 Organisation och genomförande/bestånd

Dialog och samtal kring arbetet har förts i klassrummet, och utgångspunkten har varit barnens och de ungas individuella önskningar och deltagande på egna premisser. Bibliotekarierna har betraktat de två klasserna som ett supplerande barn- och ungdomsråd till bibliotekets formella biblioteksråd för vuxna.

Barnen i sjätteklassen, alltså 12- och 13-åringar, har dels valt böcker och videofilmer till sin egen åldersgrupp, dels haft en fast utställningsplats med skiftande utställningar. Niondeklassarna har periodvis valt ungdomsböcker samt videofilmer, cd-rom och musik till unga. Båda klasserna har dessutom kommit med förslag på hur bibliotekets ungdomshörna kan förbättras.

Medievalen har gått till på följande sätt:

- Deltagarna väljer medier till sina egna åldersgrupper
- Bokval görs med hjälp av förhandsexemplar
- Video och cd-rom väljs med hjälp av listor och recensioner
- Musiken väljs ut efter de mest efterfrågade titlarna, och flera av de unga har varit med och köpt skivor i butiken

- I sjätteklassen bestämmer varje barn vilka böcker han eller hon vill läsa och värdera, samt hur många
- Bibliotekarien beställer förhandsexemplar till sjätteklassarna enbart utifrån åldersmässiga kriterier
- Sjätteklassen gör sina bokval och bibliotekarierna gör sina val
- Sjätteklassen skriver egna kommentarer om böckerna samt anvisar om de ska köpas in eller inte
- Alla valda medier ingår i bibliotekets samlingar; nya böcker ställs på en egen hylla där det framgår klart och tydligt att barnen har valt medierna

Biblioteket har inte fått extra ekonomiska anslag för projektet och biblioteket har inte heller sökt pengar från andra håll. De ekonomiska resurser och tidsresurser som biblioteket hade innan projektet satte igång har varit utgångspunkt för projektet. Bibliotekarierna har upplevt att det hade varit bra med mer tid i början av projektet för att mer ingående föra en dialog med barnen om deras val av medier. Att involvera andra än bibliotekarier i medieurvalen tar tid och kraft. Bibliotekarierna har från början förklarat förutsättningarna för medieurval för barnen, t ex att man eftersträvar en allsidig mediasamling.

3.4.3 Resultat och erfarenheter

Barnen har klarat av att välja allsidigt; enligt en bibliotekarie kanske lite för bra, eftersom utgångspunkten ändå ska vara vad barnen själva vill ha. Även kvalitetsmässigt tycker bibliotekarierna att barnen lyckats bra med sina val.

Bibliotekarierna är nöjda med de ungas åsikter; de är ärliga och säger hur de uppfattar biblioteket och dess samlingar och personal. En nackdel är att biblioteket har lite pengar och inte kan rätta sig efter de goda råd de fått angående renovering och inköp av olika saker. Samarbetet mellan biblioteket och barnen kan undermineras om barnen märker att inget händer.

Att fortsätta samarbeta med den yngre åldersgruppen kommer biblioteket göra även i framtiden.

3.5 Juelsminde bibliotek

Vores bibliotek! (Kjær-Olesen, 1998)

3.5.1 Bakgrund

Detta är det tredje och sista projekt vi tar upp som ingår i ”Børn og unges medbestemmelse på bibliotekerne”.

Juelsminde kommun har ca 15 000 invånare. Juelsminde har ett huvudbibliotek och två filialer. 1995 höll biblioteket stängt i tre månader p g a arbete med datorsystemet. Då tyckte man det var en bra tidpunkt att förnya barn- och ungdomsavdelningen, samt att involvera kommunens barn och unga i förnyelsen.

3.5.2 Rekrytering

Barnbibliotekarien skickade ut barnrådsinbjudningar till ca 60 barn och unga, satte upp stora affischer på bl a skolan och satte in annonser i de lokala tidningarna. På affischen och i annonsen stod att alla mellan 12 och 16 var välkomna att vara med att välja medier, arrangera utställningar, göra reklam eller vad de själva ville göra. 22 barn dök upp till ett första möte där man diskuterade vad som kunde göras.

3.5.3 Organisation och genomförande/bestånd

Detta gäller för barn- och ungdomsrådet:

- Baserat på frivillighet och för alla mellan 10 och 16 år (man valde alltså att utvidga det tidigare åldersspannet)
- En informell organisation med gemensamma informella möten, men med fasta mötesdagar och tider
- En ”körplan” med en gemensam målsättning: barn, unga och vuxna ska gemensamt utveckla ett bibliotek som är i takt med 9-16-åringars behov och intressen
- Barn och unga väljer själva intressegrupper, små dynamiska aktivitetsgrupper; inredning, utställningar etc.

Även om inköp av medier inte haft förstaprioritet för barn- och ungdomsrådet, har barnen i perioder läst nya barn- och ungdomsböcker som de själva valt. Böckerna har lästs och barnen har skrivit varför de tycker boken ska köpas/inte köpas. Sedan har böckerna gemensamt värderats på ett gemensamt möte. En grupp har valt cd-rom efter att ha läst kataloger. En videogrupp har disponerat en summa pengar för inköp av filmer. Andra har följt med på

inköpstur till Vejle där man köpt affischer och cd-skivor. Barnen har också varit med och bestämt att avdelningen ska delas upp i två: en avdelning för 0-10-åringar och en för 11-16-åringar.

Utgångspunkt för projektet har varit bibliotekets befintliga ekonomi. Enligt barnbibliotekarien har arrangemangen och aktiviteterna som barnen genomfört inte kostat mycket. Bibliotekarien har heller inte fått fler timmar till förfogande, vilket medfört att andra arbetsuppgifter nedprioriterats. Barnbibliotekarien är den enda i personalen som deltagit i projektet; dock har en praktikant från bibliotekarieutbildningen deltagit i projektet under en period. Bibliotekarien känner ändå att hon fått stor uppbackning från kollegor och biblioteksledning.

Barnbibliotekarien har från början haft åsikten att medbestämmande inte innebär att vuxna överlåter allt till barnen, utan att man gemensamt arbetar med att genomföra och utveckla konkreta idéer och framförallt stöttar barnens egna förslag och idéer. Barnen har förstått att det tar tid att genomföra projekt från idé till handling. Man har lagt upp en ”körplan” där de olika grupperna skrivit ner de områden och teman man vill genomföra under projektets första år. Denna har sedan gemensamt reviderats efter hand att arrangemang och aktiviteter blivit genomförda. Man har också hållit utvärderingsmöten där grupperna skrivit ner sina erfarenheter för att bibliotekarien sedan kunnat justera processen efter barnens egna upplevelser och önskningar. Man kom bl a fram till att det måste arbetas mer med att få nya deltagare att känna sig välkomna i grupperna.

3.5.4 Resultat och erfarenheter

Flera av delprojekten har lett till att barn som inte vanligtvis söker sig till biblioteket har gjort det.

Ett problem efter första året var att man inte diskuterat när projektet skulle upphöra. Efter ett år hoppade flera av de äldre barnen av; rådet fortsatte dock med nya medlemmar. Efter ytterligare ett år lades projektet ner i samband med att det landstäckande projektet avslutades, eftersom andra av bibliotekets uppgifter på barn- och ungdomssidan fått stå tillbaka under de två åren. Detta till stor saknad för barnbibliotekarien, som tycker att barn- och ungdomsrådet tillfört biblioteket nya dimensioner och en profil som signalerar att det följt med tidsandan och bjudit bibliotekets besökare på otraditionella upplevelser.

Man funderar på att fortsätta med ett barnkulturråd som ska vara med och bestämma kring kulturaktiviteter i hela kommunen, inte bara på biblioteket.

3.6 Malmö stadsbibliotek

Intervju med Catharina Norén, tidigare chef för barn- och ungdomsavdelningen

3.6.1 Bakgrund

Catharina Norén har arbetat med flera olika medbestämmandeprojekt på Malmö stadsbiblioteks barn- och ungdomsavdelning, det första för ca åtta år sedan, d v s ca 1994. Projektet hette ”Biblioteket är ditt”, och innebar att skolklasser fick möjlighet att under en vecka delta i de olika arbetsmoment som förekommer på ett bibliotek, bl a att köpa in böcker. Bara en klass nappade, men deltagandet var mycket uppskattat av lärare och elever. Dock fanns det ett fåtal anställda som var negativt inställda till projektet.

Anledningen till att projektet sattes igång var att det kändes naturligt att bibliotekets användare skulle bli mer delaktiga. På en konferens i Laholm lyssnade Norén på en kollega från Danmark som arbetat med ett projekt där barn var med och köpte böcker till biblioteket. Hon minns framförallt att barnen ”visade betydligt bättre smak, så att säga, än vad man hade förväntat sig”. På konferensen talades också om hur en barngrupp som valde böcker skulle vara sammansatt; om man skulle arbeta med en hel klass eller med en liten frivillig grupp. Norén minns från konferensen att det fanns för- och nackdelar med båda sätten, att det inte gick att komma med ett absolut ställningstagande om vad som var bäst.

1998, genomfördes ett annat projekt på barn- och ungdomsavdelningen på Malmö stadsbibliotek, inriktat på bokinköp. Projektet varade en termin. Från Statens kulturråd kunde biblioteken och skolorna i samarbete söka pengar till projekt som skulle uppmuntra barns och ungdomars läsning. Catharina Norén tror att en klass från låg-, mellan- respektive högstadiet deltog. Barnen och ungdomarna fick veta att de är bibliotekets användare och att de själva borde veta bäst vad de vill ha ut av biblioteket, och att de borde ha en bättre uppfattning än avdelningens personal om vad andra i deras ålder vill läsa.

3.6.2 Rekrytering

I bokköpsprojektet var biblioteket initiativtagarna medan de klasser som medverkade hade anmält sitt intresse själva. Norén tror inte att man kan få med skolklasser i ett samarbete om inte intresset från lärarna finns.

3.6.3 Organisation och genomförande

Skolbarnen och lärarna träffade bibliotekarierna på barn- och ungdomsavdelningen för ett första möte där bibliotekarierna berättade vilka olika medier som fanns på biblioteket, som

inspiration inför bokköpen. Eleverna fick förlagskataloger från de vanligaste barnboksförlagen, foldrar från BTJ samt affischer med urval från Bokjuryn, medan lärarna fick material från BTJ. Bibliotekarierna besökte aldrig klasserna i skolan. Meningen var att man i klasserna skulle förbereda sig med hjälp av materialet och sedan med läraren gå ut i bokhandeln och välja en bok per elev. Faktaböcker var tillåtna, liksom kassetböcker. Rent praktiskt fick eleverna ett "presentkort" som berättigade dem till att få en bok. Sedan skulle bokhandeln debitera biblioteket.

Efter att eleverna läst boken skulle de utvärdera den; tanken var att de skulle berätta om boken var bättre eller sämre än förväntat och varför. Böckerna fick en speciell kod och hamnade på en egen hylla i biblioteket. Man kunde med statistikens hjälp se efter om det var populära böcker. Hyllan var ofta ganska tom, eftersom böckerna ofta var utlånade. Parallellt med bokinköpen uppmuntrade personalen barnen att lägga in sina köpta böcker i ett tipsprogram på datorn som biblioteket hade då. Bokinköpen gick mycket bra och barnen var entusiastiska, men Norén tror att klasserna inte ägnade så mycket tid åt förberedelsearbete. Av tidsbrist gjordes aldrig någon sammanställning av elevernas utvärderingar.

3.6.4 Bestånd

Resultatet av bokinköpen var bra, minns Norén:

I synnerhet när det gäller äldre så blev jag förvånad över hur mycket faktaböcker de köpte. Det var bakkböcker, det var skönhet förstås, och det var bilar. [...] Det är inget som säger att läsning av skönlitteratur skulle vara mer värdefullt rent språkligt än vad facklitteratur är så det var bara kul!

Några kvalitetskrav på böckerna fanns inte, och kassetböcker var lika välkomna som pappersböcker eftersom det är lika mycket bokläsning för dem som har svårare för att läsa. Någon förändring i bokbeståndet kunde hon inte se, vilket inte förvånar Norén, som heller inte blir jätteöverraskad över vilka böcker barn röstar fram i "Bokjuryn". Dock önskade barnen fler faktaböcker än vad hon hade trott.

Bibliotekets inköpspolicy går i vanliga fall också ut på att köpa så "generöst" som möjligt, d v s att ha ett brett bestånd där även triviallitteratur får plats. Detta hänger bl a ihop med att biblioteket är länsbibliotek och lånecentral.

Barnen valde böcker de själva ville ha. Norén tror att barn kan välja böcker åt andra åldrar, men att de helst ska känna de personer de väljer åt eftersom läskunnighet och intressen är så

individuellt. Hon tror definitivt att det är mer övertygande om ett barn tipsar ett annat barn om en bok än om en vuxen bibliotekarie gör det.

Även om Norén tror att bibliotekets bestånd tjänar på att barn är med och bestämmer hur det ska se ut, tror hon inte på total efterfrågestyrning. Då finns en risk att den smala litteraturen inte får plats i beståndet. Dock tycker hon att det som efterfrågas ska det köpas in mer av än det som inte efterfrågas.

3.6.5 Resultat och erfarenheter

Projektet genomfördes för att öka delaktigheten hos barn. De ska känna att det är de, eller deras föräldrar, som betalar och eftersom de är med och äger biblioteket också ska få påverka vad det ska innehålla. En förhoppning är att fler ska känna denna delaktighet och använda sina böcker.

I ett sådant här projekt tror Norén att det är nödvändigt med ett nära samarbete med lärarna, att man är två parter som samarbetar på jämställda villkor. Det är viktigt att intresset finns både hos bibliotekarierna och lärarna.

Norén tycker att det är svårt med rekryteringen av grupperna, att det finns en risk att man inte når de lässvaga om man arbetar med frivilligrupper. Hon tror inte att det går att komma med ett absolut ställningstagande om vad som är bäst.

Tid och pengar är ett problem när det gäller barnmedbestämmandeprojekt. Det krävs externa pengar, t ex från Statens kulturråd.

Projektet var en engångsföreteelse, men strax efteråt startades ”Önskebiblioteket”, ett projekt som även det finansierades med hjälp av Statens kulturråd. Projektet gick ut på att personalen uppmuntrade användarna, d v s barnen som besökte biblioteket, att komma med önskemål om vad biblioteket skulle köpa. Kulturrådets katalog över barn- och ungdomsböcker fanns tillhands för inspiration, och när en grupp barn var på biblioteket informerade personalen dem om att de på detta sätt skulle tala om vad de ville att biblioteket skulle köpa. Barnen fick lappar där de fyllde i vad boken hette, vad de själva hette samt sin adress. På så sätt var det de som fick tillgång till den inköpta boken först. Det kunde dock dröja eftersom böckerna köptes in via BTJ som vanligt, och inte direkt i bokhandeln. Men idén att låntagaren fick låna boken först tycker Norén var bra, eftersom barnen då tydligt kunde se att biblioteket lyssnat på dem.

Det kom in många svar och ofta förslag på böcker som personalen också ville köpa in. Detta resulterade ofta i att biblioteket köpte in t ex fem exemplar av en titel istället för två-tre. I den mån böckerna som önskades fanns att tillgå köptes de in. Några krav på någon viss kvalitet

fanns inte, med undantag av bibliotekets policy att inte köpa in pornografiskt eller rasistiskt material. Det blev en och annan Stine-bok och Sabrina, tonårshäxan minns Norén.

Projektet pågick under ett läsår, men önskelapparna finns kvar för bibliotekets besökare. Biblioteket lägger inte ut lappar på t ex skolor, men pratar med lärare och annan skolpersonal när de besöker biblioteket.

3.7 Hallonbergsskolans bibliotek

Intervju med Kerstin Blombäck, skolbibliotekarie och Hedda Svenblad, tidigare biblioteksassistent

3.7.1 Bakgrund

Kerstin Blombäck jobbar som skolbibliotekarie på Hallonbergsskolan i Sundbyberg som är ett integrerat folk- och skolbibliotek. Hedda Svenblad jobbade också där tidigare, som biblioteksassistent, men fick sluta på grund av ekonomiska neddragningar.

Det biblioteksråd som biblioteket har haft kan delas upp i två delar, år ett och år två. År ett var 2000-2001, och år två var 2001-2002. Det första årets biblioteksråd drogs i gång av den dåvarande biblioteksassistenten Astrid som ett sätt att få bättre kontakt med användarna, framför allt de bråkiga eleverna. Det var inte lätt att få dessa möten organiserade på ett bra vis, och många gick dit bara för att slippa andra lektioner. Att det skulle köpas in cd-skivor var också ett lockbete.

Det andra årets biblioteksråd var en del i ett större skoldemokratiprojekt i samarbete med organisationer som BRIS och Friends. Det bildades många olika råd på skolan. Till detta projekt hade det sökts pengar och vissa ur personalen fick åka på utbildning, dock ej bibliotekspersonalen. Varken Blombäck eller Svenblad hade läst om några andra liknande projekt eller fått någon handledning i hur man skulle leda grupper i demokratiska arbetsmetoder, något de saknar.

3.7.2 Rekrytering

Medverkan i biblioteksrådet var frivilligt och det gjordes inga försök med att få en så representativ grupp som möjligt. Detta hade också varit svårt med tanke på att det fanns många andra råd som behövde medlemmar under samma period. Bibliotekspersonalen lämnade ut listor i klasserna som de som var intresserade fick skriva på.

3.7.3 Organisation och genomförande

Projektet var inte något samarbete mellan lärare och bibliotek, vilket gjorde vissa delar av genomförandet svårt. Det var meningen att skolans alla råd skulle ha möte varje måndag klockan 13, i samband med Elevens val (där eleverna får välja ämne själva). Eleverna skulle då ha tillåtelse att gå ifrån lektionen för att vara med på rådet. Ett stort problem var att Blombäck också tjänstgjorde som lärare på Elevens val och därför hade väldigt svårt att gå ifrån för att handleda rådet. När hon bad skolledningen om hjälp rådde de henne att avvika en liten stund

från undervisningen på Elevens val för att bestämma en ny tid då såväl elever som bibliotekarie kunde. Det var nästintill omöjligt att komma fram till någon sådan tid eftersom alla eleverna gick i olika klasser och hade olika lektioner som de helst ville gå ifrån. Blombäck satte in en vikarie på Elevens val för att själv kunna medverka i rådet. Till slut avsåg hon sig sin lärartjänst på Elevens val. Första årets biblioteksråd fungerade bättre på den punkten eftersom Astrid då hade bättre kontakt med lärarna och kunde på ett smidigare sätt samla eleverna. Både Blombäck och Svenblad tror att det hade gått bättre om man hade haft en fast tid som inte sammanföll med något annat, eller om rådet helt enkelt var ett ämne inom Elevens val.

Rådet var uppdelat i tidigaredelens och senaredelens stadier, alltså 6-11 år och 12-15 år. Ibland blev det oklarheter om vilka det var som skulle träffas och båda stadierna dök upp samtidigt. Det var inte lyckat eftersom de mindre barnen tystnade då.

Mötena hölls ganska sällan på grund av tidsbrist och organisationssvårigheter. När medlemmarna samlades höll de till i biblioteket och mötena kunde vara från 20 minuter till en timme. Under mötena fungerade Blombäck som både ordförande och sekreterare. Egentligen skulle detta ha skötts av eleverna, men de hade inte fått någon undervisning i hur sådant fungerar. Blombäck och Svenblad tror att det hade varit en bra idé om de hade fått gå en kurs i mötesteknik innan projektet satte igång. Själva kunde inte avsätta tid då de träffades i rådet till att gå igenom sådant.

Medbestämmandet gällde såväl skyltning och verksamhet som medieinköp. Framför allt var det idéer om lokalens inredning som lockade rådsmedlemmarna. De ville exempelvis hjälpa till att skylta. Skyltningen fick dock avbrytas eftersom den hylla som var avsatt för att fyllas med böcker som de själva rekommendera ”slammade igen” med sådant som de inte hade läst. De tyckte mest att böckerna såg häftiga ut. Under första året var det ett par flickor i trefyran som höll i sagostunder för yngre barn på fredagseftermiddagarna. De organiserade detta själva och det fungerade mycket bra. Andra året var det ett par andra elever som ville ta över detta (flickorna hade bytt skola) men tyvärr rann det ut i sanden.

En erfarenhet är att det tydligen är lätt att vara entusiastisk på mötena, men svårare att verkställa de idéer som kommit fram. Speciellt utan hjälp från vuxna, bland annat lärare. Vissa elever bestämde att de skulle ses på lunchrasterna för att planera genomförandet av sina idéer, men det blev det tyvärr inget av.

3.7.4 Bestånd

De medier som köptes in var böcker, cd-skivor och tidskrifter. Under första året läste Astrid vid något tillfälle BTJ:s sambindningslista med rådsmedlemmarna. Under det andra året var de inte intresserade av det. Det kom förslag i förslagslådan om vad som borde köpas in. Denna fick ett uppsving i och med Rådet. Ofta kom det dock önskemål av typen ”Bättre böcker” vilka är väldigt svåra att tillgodose. Ibland gällde förslagen också sådant som redan fanns på biblioteket. Blombäck försökte bemöta inköpsförslagen på hemsidan som fanns en kort period. Där fanns också listor över det som köpts in. Tyvärr plockades hemsidan ner på grund av problem i IT-gruppen. Då sattes det upp listor över vad som köpts in i biblioteket i stället.

Tidigare fanns det inte cd-skivor på biblioteket, så det beståndet har byggts upp av rådet och bekostats av bibliotekets eget medieanslag. Enligt Blombäck består utbudet främst av ”gangsterrappare” och soul. Ett problem med inköpet av cd-skivorna var att vid ett tillfälle dröjde det två veckor från det att skivorna köpts in till att de kom ut i biblioteket eftersom en av rådsmedlemmarna ville bränna av dem. När de väl kom tillbaka var omslagen dessutom sönder. I början var det rådsmedlemmarna som själva köpte skivorna för pengarna de fått tilldelade, men efterhand föll den uppgiften på Svenblad i stället.

Tidskrifter hade de många önskemål om. Svenblad tycker dock att det är tråkigt att de bara väljer sådant som de redan vet om finns. Hon önskar att det fanns något sätt som de kunde få se sådant de inte visste fanns och sedan göra sitt urval. Detta gäller även böcker.

Det finns ingen inköspolicy på biblioteket, och eleverna fick inte heller några ramar att hålla sig inom till en början. Det köptes in mycket Kitty-böcker, Sabrina tonårshäxan och serietidningen *Dragon Ball*. Efter ett tag avslutades dock prenumerationen på sistnämnda eftersom den innehöll för mycket våld. Enligt Blombäck finns det en ”undre gräns”. Diskussionerna dök alltså upp efter de förslag som eleverna lämnade. Blombäck tycker att det finns en del problem med att låta eleverna påverka inköpen för mycket. Det krävs viss expertkunskap för att se vad ett bibliotek behöver. Hon är rädd att det skulle bli alldeles för mycket ”dålig” litteratur inköpt om eleverna fick ta hand om pengarna.

3.7.5 Resultat och erfarenheter

Bokbeståndet har förändrats på så sätt att det köpts in mer Wahlströmsböcker, även om det förmodligen mer beror på förslagslådan. Om besöks- och siffrorna har förändrats något finns det ingen statistik på. Men så var det heller inte det projektet riktade in sig på.

Biblioteksrådet har haft en social funktion, men kontakten mellan vuxna och de bråkigare eleverna har inte förbättrats.

Positiva erfarenheter av projektet är mötena med barnen och ungdomarna. Att se dem engagerade. Men om de skulle genomföra något liknande igen skulle de dels ställa större krav på skolledningen om bättre organisation av exempelvis tider och innan läsa in sig på hur man genomför ett sådant projekt.

3.8 Rydebäcks bibliotek

Intervju med Eric Kjellin, biblioteksassistent

3.8.1 Bakgrund

Rydebäck är ett samhälle i Helsingborgs kommun med ca 4500 invånare.

Eric Kjellin har arbetat som biblioteksassistent på Rydebäcks bibliotek i över tolv år. När biblioteket fick en ny chef, Per Fredholm, bestämde man sig för att ha Sommarboken sommaren 1999. Sommarboken, som finns på många bibliotek i hela Sverige, går ut på att barn läser ett antal böcker. Sedan fyller de i uppgifter om böckerna i ett formulär. När man läst ett visst antal böcker får man en bok. Sommarboken på Rydebäcks bibliotek ledde till en markant ökning av besökande barn; barn- och ungdomsbokutlåningen ökade med ca 40 procent. På Helsingborgs andra områdesbibliotek fanns ingen motsvarande ökning.

För att ta vara på alla nya besökande barn bestämde sig Fredholm och Kjellin för att starta något som de döpte till Biblioteksrådet. Idén byggde till en början på samma princip som Sommarboken, att barn läste skönlitterära böcker och redovisade sin läsning genom att skriva recensioner. Ett speciellt Biblioteksrådskort togs fram; detta tillverkades av BTJ och fungerar som ett vanligt lånekort. Idén var att skapa samhörighet mellan barnen och även att projektet skulle få en lokal förankring i och med att det förutom Biblioteksrådet också stod Rydebäcks bibliotek på kortet.

Från Helsingborgs stadsbiblioteks Lässtimulansprojekt har man i år fått 8000 kr till Biblioteksrådet; 6000 kr har man hittills hunnit göra av med. Året innan fick man 5000 kr.

Kjellin säger att biblioteket ville att barnen skulle känna att biblioteket var deras. Förutom Sommarboken fanns inget annat projekt som biblioteket inspirerades av.

3.8.2 Rekrytering

För att marknadsföra projektet satte man upp affischer på det egna biblioteket. På ett år hade 100 barn i främst åldrarna sju-tolv år gått med i Biblioteksrådet. I skolan som täcker årskurs 1-6 går ca 350 elever. Genomslaget var alltså stort; och statistiken håller i sig. I skrivande stund är ca 130 barn medlemmar i Biblioteksrådet; i vissa klasser är deltagandet upp till 80 procent. Barnen värvar varandra och på så sätt når biblioteket också de barn som inte använder biblioteket så mycket i vanliga fall.

3.8.3 Organisation och genomförande

Barnen som deltog samlade bokböner, vilket innebar att när de läst en skönlitterär kapitelbok fick de en stor vit böna samt en mindre böna per lästa tio sidor. Bönorna samlades i en burk och när den var full var det dags för ett bokinköpsmöte. Recensionerna skrevs på papper i olika färger efter av barnen bestämda genrer. Dessa samlades i speciella pärmar för barnen att bläddra i. Efter ett år hoppade en stor grupp barn av projektet, med motiveringen att det var jobbigt att skriva recensioner. Då togs kravet på recensioner bort, liksom det obligatoriska samlandet av bokböner. (De barn som vill kan dock fortfarande samla bokböner.) Samtidigt fick bokinköpsmötena i förväg bestämda tider, som Kjellin bestämde. Från början bestämdes att projektet skulle hålla på i tre år, fram till sommaren 2003, men Kjellin skulle bli förvånad om Biblioteksrådet inte fortsätter efter projektidens slut.

Biblioteksrådet är egentligen öppet för barn upp till 16 år, men eftersom det inte finns någon högstadieskola i Rydebäck hinner högstadieeleverna inte vara med på bokinköpen, vilket Kjellin tycker är synd. Däremot är det ca 15 barn som går på högstadiet som fortfarande lånar böcker på Rydebäcks bibliotek; innan Biblioteksrådet startade var det knappt en enda.

Redan från början bestämdes att barnen själva skulle få köpa böcker till biblioteket; under 2002 träffas gruppen för bokinköp fem gånger. Barnen träffas (vanligtvis tio-tolv barn, på somrarna ca hälften) på måndagar kring klockan halv tre. I början förde barnen själva protokoll som Kjellin sedan renskrev, men det har man slutat med. Barnen får läsk, saft och kakor, sedan åker de tillsammans med Kjellin med pågatåg in till Kihlbergs bokhandel i Helsingborgs centrum. Fler än sju-åtta barn kan inte följa med, så om det är fler än så som dyker upp på mötena, får en del barn stanna hemma och istället följa med nästa gång. En del barn har varit med fyra-fem gånger, andra ingen men är ändå med i Biblioteksrådet och läser Biblioteksrådets böcker och påverkar kamrater vilka böcker de ska köpa. Efter bokinköpen är klara får barnen glass eller en godispåse innan de åker tillbaka till biblioteket igen. Där får barnen lägga in sin bok i datorsystemet. Innan kunde man på utlåningskvittot se på Biblioteksrådets böcker vem som hade köpt den, så barnen kunde visa föräldrar eller kompisar att just de hade köpt in boken, men det fungerar inte i nuvarande systemet. Istället skriver barnen sina initialer längst bak i boken. Alla Biblioteksrådets böcker förses med en speciell etikett och placeras på ett bord på barn- och ungdomsavdelningen.

Biblioteket har 30 procent rabatt i bokhandeln. I början ringde gruppen till bokhandeln innan de kom dit, för att barnen skulle mötas av ett igenkännande ”hallå”, men nu känner personalen igen barnen när de kommer.

3.8.4 Bestånd

I bokhandeln får barnen välja sina böcker själva. Kjellin:

Vi skulle inte alls påverka dem överhuvudtaget att välja böcker, vi vill inte hålla upp tio stycken goda böcker så får de välja en av de goda böckerna som vi redan har valt. Nej, vi åker till bokhandeln och så får de välja det de vill ha, och det har blivit väldigt mycket ”dålig” litteratur (skratt), mycket Sabrina-böcker, småtvillingar och Lill-Kitty, Kitty-böcker, Francine Pascal, så det kan man ju få lite skäll för av en del andra bibliotekarier men det är ett medvetet val. De ska själva upptäcka, det är en del barn som har gjort, att Lill-Kitty böckerna är inte så himla roliga när man läst två eller tre eller fyra. [...] Men det är många som tycker om att läsa Sabrina-böckerna, ”nu har jag läst alla”, säger de, ”finns det fler?” Och varför inte? [...] Jag har ingenting emot Kate Williams, Francine Pascal och Lill-Kitty. [...] Vill de lära sig läsa via Lill-Kitty så gärna för mig. Jag hoppas de fortsätter läsa andra böcker också, men det gör man.

Några speciella förberedelser inför bokinköpen förekommer inte. Tidningen *Läseposten* som biblioteket prenumererar på används något men inte i någon stor utsträckning. Förutom skönlitterära böcker har kravet varit att barnen ska köpa en faktabok var per år. Även bokmärken har köpts in som barnen fått behålla själva. Någon gång har barn velat köpa cd-rom-spel, men i och med att biblioteket inte har tillgång till någon cd-rom-spelare på sina datorer har det blivit nej. Av samma anledning får barnen inte köpa cd-skivor för pengarna; det finns inga cd-spelare på biblioteket.

Om barnen väljer böcker som biblioteket redan har eller ska köpa in får de veta det av Kjellin; sedan kan de ta ställning till om de vill köpa en dubblett eller inte. Det händer t ex när det gäller vissa hästböcker som ständigt är utlånade. Barnen tänker mest på sig själva när de väljer böcker; ibland har en pekbok eller enkel bilderbok köpts in med tanke på något yngre syskon. Barnen påverkar givetvis varandra och hjälper varandra i bokhandeln med att välja.

Förutom bokinköpen har barnen haft en självtillverkad idélåda där de kunnat lägga förslag till biblioteket. Bland annat har det lett till en speciell läshörna på barnavdelningen och att Biblioteksrådets böcker ligger framme på ett speciellt bord. (Tidigare stod de i hyllan, för sig själva då också.) Barnen har också kunnat hjälpa till bakom disken och lånat ut böcker till både barn och vuxna samt ställt upp böcker på barnavdelningen. Kjellin säger att det betyder mycket för barnens självförtroende.

3.8.5 Resultat och erfarenheter

Bokbeståndet har ändrats i och med barnens bokköp; många av de böcker som barnen köper skulle biblioteket annars inte ha köpt. Någonstans mellan 150 och 200 böcker har köpts in av Biblioteksrådet. Att barn köper böcker från bl a bokförlaget B. Wahlströms, alltså sådana böcker som biblioteket inte köper in i vanliga fall, har lett till diskussioner. Bland annat har pengarna som beviljats från Lässtimulansprojektet frusit inne på grund av att barnen köper in för dåliga böcker. Pengarna ska enligt Kjellin stimulera den goda litteraturen, men Rydebäcks bibliotek har hela tiden varit öppet med vad Biblioteksrådet går ut på. Kjellin tycker att en del av de böcker barnen köper inte har så högt litterärt värde, men poängterar samtidigt att det är böcker som barnen vill ha. Meningen är att barnen i Biblioteksrådet ska styra sig själva och hämta sin egen information, göra sina egna fel och känna att de hör hemma på biblioteket.

Sedan Rydebäcks bibliotek började med Biblioteksrådet har besöks- och utlåningssiffrorna på barn- och ungdomsavdelningen ökat markant; man ligger långt över genomsnittet jämfört med kommunens övriga filialer. Det är betydligt oftare som barn kommer in och använder biblioteket sedan Biblioteksrådet startade; tidigare kom många barn ofta bara tillsammans med föräldrar eller i skolsammanhang.

3.9 Nyköpings stadsbibliotek

Intervju med Lars Larsson, barnbibliotekarie

3.9.1 Bakgrund

1997 startade Bok- och läsprojektet i Linköping, ett samarbete mellan biblioteket, skolan och förskolan. Bakgrunden till projektet var att bokanslaget per invånare legat på absolut bottenplats i flera års tid jämfört med övriga landet. Skolbibliotek i kommunen försvann och resultatet blev mindre läsning och därmed sämre läsförmåga hos de unga menar Larsson. Samtidigt hade Larsson arbetat upp ett bra kontaktnät med skolan och förskolan. Med hjälp av ett statligt stöd på 120 000 kr (från de s k ”Ulvskog-pengarna”) startades projektet, vilket gick ut på att köpa in böcker. Dessa valdes både av biblioteket och barnen och lästes och betygsattes av förskole- och skolbarnen själva. Åldersgruppen för projektet var alltså alla åldrar i såväl för- som grundskola. På tok för stor målgrupp enligt Larsson, men han påpekar att intresset och behovet var stort.

Någon teoretisk bakgrund fanns inte för projektet. Det var basalt utformat och handlade om för att citera Sven Wernström att ”ösa böcker över barnen”.

3.9.2 Rekrytering

Larsson vände sig till lärarna och förskollärarna som i sin tur frågade sina elever om de ville delta. Från början hade Larsson tänkt välja ut ett fåtal klasser och arbeta lite mer djupgående med dessa, men intresset var stort och man fick lotta bland de ansökande klasserna.

3.9.3 Organisation och genomförande/bestånd

Larsson var i stort sett ensam ansvarig från bibliotekssidan. Ett 40-tal skolklasser och ca 20 förskoleklasser har deltagit under projektet som varade fram till 2001.

Urvalet gick till på så sätt att Larsson till en början faxade ut ett stort antal kopior ur Svensk Bokhandels barnboksnummer som de deltagande klasserna fick välja vad de helst ville läsa ur. När sedan Statens kulturråds barnbokskatalog kom var det den de använde. Det blev en del B. Wahlström-titlar och Bert- och Sune-böcker, men även många mer okända titlar. Larsson valde även ut böcker själv, för att få i stort sett alla nytkomna böcker lästa och bedömda, med undantag för massmarknadstitlarna. Även talböcker köptes in i den mån titlarna fanns tillgängliga.

I stort sett allt barnen själva föreslog köptes in. Inköspolicyn i kommunen har också varit ungefär ”Köp det folk vill ha!”, men läsare, både barn och vuxna, är betydligt mer kvalitetsmedvetna än man tror, menar Larsson.

3.9.4 Resultat och erfarenheter

Resultatet blev i stort sett som Larsson tänkt sig, men om han skulle genomföra något liknande igen skulle han använda sig av ett mindre antal klasser, där eleverna kunde vara med i t ex ett helt läsår och hjälpa till i urvalet av de nya böckerna. Då skulle man kunna komma in på intressanta frågor av typen varför vissa böcker är bättre än andra, tror Larsson. Arbetet med projektet var också väldigt arbetsbelastande vilket ledde till en ganska kortvarig kontakt mellan barn och bibliotekarie.

På stadsbiblioteket har man inte märkt av någon ökning bland yngre av användningen av biblioteket; det har man däremot gjort i de mindre filialerna och på stadens bokbuss.

3.10 Tullinge bibliotek

Intervju med Jenny Nilsson, tidigare barnbibliotekarie

3.10.1 Bakgrund

Projektet genomfördes på Tullinge bibliotek under två läsår; 99/00, 00/01. Tullinge kommun är en stor filial i Botkyrka kommun där barnverksamheten är prioriterad.

Anledningen till att projektet genomfördes var att biblioteket bättre skulle kunna leva upp till "FN:s barnkonventions krav på information och medinflytande för barnen". Detta kom som ett krav från förvaltningsledaren. Jenny Nilsson inspirerades av artiklar hon läst om liknande projekt som genomförts i Danmark i början av 90-talet. Hon förberedde sig genom att sätta upp mål för de områden som hon ville ha barnens reaktioner på. Dessa områden var: medieurl, uppfattning om exempelvis områdena faktaböcker för fritidsläsning, cd-rom och tecknade serier och hur lokalen skulle kunna disponeras för att bättre passa barnen.

3.10.2 Rekrytering

Referensgruppen blev en fjärdeklass med "genomsnittlig" sammansättning: flickor och pojkar, barn som bodde i både höghus och småhus och barn med svenska som antingen första eller andra språk. Dessutom hade klassen en engagerad lärare, vilket var en viktig förutsättning för samarbetet. Nilsson valde ut klassen, men efter en introduktion frågade hon om de var intresserade och det var de, så på ett sätt var deltagandet frivilligt. Åldersgruppen valde hon för att de var "stora nog för att förstå mycket och unga nog för att vara entusiastiska!" Det var också en poäng i att klassen kunde följas genom hela mellanstadiet.

3.10.3 Organisation och genomförande

För projektet var Nilsson ensam ansvarig, men hon rapporterade hur arbetet fortkred för resten av personalen, som alla var positivt inställda. Projektet finansierades inom ramen för den normala budgeten och hade alltså inga externa medel till sitt förfogande.

Själva urvalet fungerade på så vis att Nilsson besökte klassen i skolan åtta gånger, och de kom till henne på biblioteket en gång. Meningen var att barnen skulle känna sig trygga i sin egen miljö. Nilsson hade planerat områden som hon ville ta upp för varje möte, men frågade också barnen om det fanns något de ville ta upp till diskussion. Första gången de träffades pratade de om favoritförfattare och favoritböcker. Sedan tog Nilsson med sig BTJ:s Sambindningslista och böcker från den lokala bokhandeln som hon bokpratade för klassen om. Efter detta fick alla elever skriva en lista på vilka böcker de tyckte skulle köpas in. Detta sätt

valdes för att alla skulle få göra sin röst hörd, även de lite tystare. För att inte missa de böcker som inte fanns med i Sambindningslistan kompletterade Nilsson som nämnts ovan med böcker från bokhandeln, som gärna samarbetade. Andra arbetsredskap var listorna Barn- och ungdomsböcker 1999 och 2000 som gav barnen ett bredare urval. Barnen fick också fritt ge önskemål på medier, som sedan köptes in från bokhandeln. Dessutom skulle de få göra ett besök i bokhandeln i Tumba, men Nilsson hann tyvärr sluta jobba på Tullinge bibliotek innan det hann genomföras.

3.10.4 Bestånd

Urvalet höll sig främst till Hcg när det rörde sig om inköp från Sambindningslistan. På facksidan gjorde de en ämnesmässig genomgång. Förutom böcker valde barnen även ut cd-skivor och cd-rom. Det är också sistnämnda medietyp som Nilsson tror att barnen kan välja åt andra åldrar än sin egen. Främst åt yngre barn. I detta projekt prioriterades dock val åt just den egna åldersgruppen.

Varken innan eller under projektets gång fanns någon nedskriven förvärvspolicy. Nilsson bedömde varje bok för sig och redan innan projektet startade hade Tullinge bibliotek exempelvis Blytons Fem-böcker. Under projektets gång blev det främst så att det köptes in många exemplar av en viss populär titel så att barnen inte skulle behöva vänta så länge, i stället för många titlar med få exemplar av varje. Önskemålet om att köpa in alla Sweet Valley High-böcker tillgodosågs inte. I stället blev det så att ingen av dessa böcker köptes in, vilket Nilsson ångrar idag.

Nilsson trodde att barnen skulle önska mer triviallitteratur, men så blev det inte, precis som tidigare projekt i Danmark visat prov på.

Förutom medieurval diskuterades lokalen på ett mer strukturerat sätt. Barnen fick också göra en plus- och minuslista över biblioteket. Då kom även kommentarer angående verksamheten och personalens bemötande upp.

3.10.5 Resultat och erfarenheter

Tyvärr hann hon inte genomföra någon uppföljning av om låne- och besöksstatistik ändrades.

Kontakten mellan bibliotekarie, lärare och elever har fungerat väldigt bra, och barnen hade ofta kommentarer även när de kom till biblioteket privat. Det var ett bra sätt att få hjälp med medieurvalet och själva projektet upplevdes som en ”bra injektion när man som jag hade jobbat i över tio år som barnbibliotekarie”.

Nilsson hade dock gärna sett att de haft extra pengar till inköpet av Hcg-böcker. Hon sökte också pengar för detta ändamål hos BTJ, men de stödde tyvärr andra projekt vid den tidpunkten. Hon tror också att det hade varit en fördel att samarbeta med andra bibliotekarier som har referensklasser för att utbyta erfarenheter. Dessutom, så här i efterhand, tror hon kanske att det hade varit bra om hon köpt fler böcker i bokhandel för snabbare leverans, ”eftersom barnen blev så sugna på att läsa böckerna jag bokpratade om”.

Nilsson har alltså slutat arbeta på Tullinge bibliotek och finns nu på TPB, barnen har slutat mellanstadiet och klassens lärare är inte heller kvar längre. Nilssons efterträdare har dock tänkt skapa två fokusgrupper, en för barn och en för ungdomar, som ett led i kvalitetsarbetet.

4 Analys och diskussion

4.1 Varför startas medbestämmandeprojekt?

Det finns många olika anledningar till varför man gör medbestämmandeprojekt och våra studieobjekt har med några få undantag haft demokrati i någon form som en anledning. Flera av de danska projekten var del av ett större demokratiprojekt; Hallonbergens biblioteksråd var del av ett skoldemokratiprojekt och på Malmö stadsbibliotek ville man att barnen skulle känna att biblioteket var deras för att nämna några exempel. I Tullinge var FN:s Barnkonvention en grund till att dra in barn mediervalet. I Barnkonventionen står det att barn ska få delta i samhället och få föra fram sina åsikter. När Barnkonventionen blir en del i alla kommuners verksamhet kommer kanske medbestämmandet att öka (kap. 1.2.3.1).

Flera av biblioteken strävar efter högre lånestatistik, fler användare och ett mer användaranpassat bestånd (med färre ”hyllvärmare”) som anledningar. Det kan vara felaktigt att säga att hög lånestatistik är det samma som ett användaranpassat bestånd. Barnen lånar antagligen det som finns! Fler användare behöver i sin tur heller inte betyda att det automatiskt blir högre lånestatistik; det finns ju annat att göra på ett bibliotek än att låna böcker.

Inga av våra undersökta projekt har angett dålig ekonomi som en anledning till att dra in användarna i urvalet. Hæklerup skriver att det annars är vanligt att i bistra ekonomiska tider snabbt försöka få upp lånestatistiken för att visa politikerna att biblioteket behövs och behöver mer pengar (kap. 2.4). Det verkar dock inte som om barnavdelningen drabbas på samma vis som övriga avdelningar vid ekonomiska kriser. Nilsson och Synnermark (1997) skriver om detta i sin uppsats. De menar att visst köps det in mindre, men ofta finns det mycket böcker på barnavdelningarna redan och enligt Borén (1982) är barn inte lika känsliga för böckernas färskhet som vuxna (kap. 1.2.1).

På vissa av de undersökta biblioteken har man genom projekten velat göra PR för biblioteket. Genom att barnen får vara med och välja medier ger det en positiv bild av biblioteket. Barn är också bra på att själva föra vidare sådant de tycker om till jämnåriga, och det är också ett effektivt sätt att sprida reklam. Att göra reklam för biblioteket får dock inte bli ett självändamål för ett medbestämmandeprojekt. Steget till Harts tre lägsta trappsteg behöver inte vara långt (kap. 1.2.3.3).

På vissa bibliotek som vi undersökt har det tydligen varit behov av bättre kontakt mellan barn och bibliotekarier. Detta gäller dels en del av de danska projekten, dels projektet på

Hallonbergsbiblioteket. Genom att samarbeta om ett för båda parter gemensamt mål kan man lära känna varandra på ett bättre sätt än som anonyma användare respektive personal. Om man känner bibliotekspersonalen är det lättare att ställa frågor och föra fram sina åsikter. På det sättet kan biblioteket, som Tank (1994) menar, utvecklas i den riktning som användarna önskar (kap. 2.4).

Det är värt att notera att inget bibliotek explicit har gett som en anledning för projektet att personalen ska få kunskap om vad barn egentligen läser. Det är trots allt så att vuxna inte alltid vet vad barn uppskattar för litteratur och vad i litteraturen de uppskattar. Men kanske är bibliotekarier över lag inte ens är medvetna om att det är så det förhåller sig! Bibliotekarier borde se det som ett sätt att fortbilda sig och lära känna sin målgrupps behov och önskemål, vilket Thorhauge (1994) betonar (kap. 2.4).

4.2 Problem med att rekrytera barn till projekten

Vid rekryteringen av medlemmar till de projekt vi studerat kan man se en tudelning: frivilligt deltagande på fritiden eller obligatoriskt genom skolan. Deltagandet genom skolan är också frivilligt på så sätt att de deltagande klasserna tillfrågas innan projektet sätter igång. Däremot är det oklart i en del fall hur mycket eleverna verkligen har att säga till om.

Det finns för- och nackdelar med båda sätten. Väljer man att rekrytera barnen utan koppling till skolan får man antagligen bara barn som är intresserade. Intresse är naturligtvis en förutsättning, men någon representativitet är det svårt att slå vakt om. Förmodligen är det då också svårt att få med icke-användarna. Bland annat Richter (1998) menar också att ökat medbestämmande på frivillig basis kan urholka demokratin, att det är medbestämmande nog att få rösta i kommunalvalet. De som blir framröstade är de som bäst kan se till att biblioteket köper in de medier invånarna vill ha (kap. 2.5). Men eftersom barn inte har rösträtt är det en poäng med att de på detta sätt kan få göra sin röst hörd.

Enligt Hansen (1997) finns också en tendens att det är konservativa användare som går med (kap. 2.5). Denna risk är nog inte lika överhängande när det gäller barn. Däremot är det förstås viktigt att försöka få en så blandad grupp som möjligt med helst både pojkar och flickor i olika åldrar (inom den åldersgrupp man håller sig inom). Det finns också andra faktorer som man måste ta hänsyn till om man vill få en så heterogen grupp som möjligt. I Skovlunde hade man vid rekryteringen först bara fått intresseanmälan från pojkar, och gjorde därför en kampanj för att värva flickor.

Rydsjö tar upp att det är inte så många arenor i samhället där ”alla” barn finns. Den plats som flest barn befinner sig på är skolan (kap. 2.5). Bland våra studerade projekt har det varit vanligast att samarbeta med skolan. Väljer man att samarbeta med skolan och en eller flera klasser har det visat sig att det är viktigt att ha ett bra samarbete med lärarna. Samarbetar man med en klass behöver man oftast inte tänka så mycket på representativiteten. Det kan dock vara svårt att få en klass där alla brinner för uppgiften. Som Rydsjö säger är det då viktigt att projektledaren eller läraren presenterar projektet på ett sådant sätt att alla känner att de kommer att ha något att säga till om och därmed får med sig även de skeptiska (kap. 2.5).

I Nørre-Rangstrup var det svårt att få barnen motiverade. Det tror man bland annat beror på att det inte var barnbibliotekarien som introducerade projektet i klasserna, utan läraren som i sin tur fått information av skolbibliotekarien och därmed inte var så insatt. I Hallonbergen bestod biblioteksrådet av medlemmar från olika klasser. Medlemskapet i biblioteksrådet var frivilligt, men alla elever var tvungna att vara med i något råd. De som ville vara med i

biblioteksrådet fick skriva upp sig på en lista. Där blev det också svårigheter med att alla inte var intresserade av biblioteket, utan vissa var med för att slippa andra lektioner.

De bibliotek som har valt att rekrytera frivilliga medlemmar har haft mer eller mindre offensiva kampanjer. Från väldigt utåtriktad i Skovlunde med exempelvis medverkan i radio till lite mer blygsam i Rydebäck där de satte upp affischer på det egna biblioteket. Rydebäck har dock väldigt många medlemmar. Detta beror på att vänner har tipsat varandra, och det har blivit attraktivt att vara med i biblioteksrådet. Förmodligen är detta det allra effektivaste sättet att rekrytera medlemmar.

Det är bra om gruppen inte förblir statisk. Det får inte bli en kompisgrupp som inga utomstående vågar vara med i för som Hart (1997) menar är det viktigt att kunna samarbeta med andra än de närmsta vännerna också (kap. 1.2.3.4). Samarbetar man med en klass är det bra om den inte förblir samma under en allt för lång tid, även om detta kanske löser sig av sig själv eftersom projekt av sin natur ofta kortlivade. I Nørre-Rangstrup har man löst det så att klasser byter av varandra. Det kan dock också vara en poäng att få samarbeta med en och samma klass under en sammanhängande tidsperiod, som Nilsson i Tullinge nämner.

Vissa av de frivilliga projekten har tappat medlemmar efterhand vilket kan vara tråkigt men samtidigt bra eftersom det gör att nya medlemmar kan få plats. I Skovlunde hoppade många flickor av projektet vilket gjorde att gruppen återigen blev pojkdominerad. Detta hade kanske kunnat avhjälpas om de haft en kvinnlig ledare också.

Hur man rekryterar beror förstås också på vilken målgrupp man har. Väljer man att arbeta med urval till en speciell grupp, exempelvis barn med ett visst funktionshinder eller ett visst språk, gäller det att rekrytera medlemmar från just den målgruppen och inte från samhället i stort, vilket Rydsjö påpekar (kap. 2.5). En åsikt som Tøth i Skovlunde för fram är att det kan vara bra att rikta in sig på en ganska snäv målgrupp, speciellt om man inte har extern finansiering. Denna målgrupp kan grunda sig antingen på olika behov som ovan, eller intresse som exempelvis cd-rom eller video. På detta sätt blir projektet lättare att hantera och kräver mindre i tid och personalresurser.

4.3 Problem med organisation och genomförande

4.3.1 Förutsättningar och möten

När man sätter igång ett medbestämmandeprojekt är det viktigt att utgå från det egna biblioteket och dess omgivning. Finns någon speciell åldersgrupp som dominerar? Finns det en bokhandel på orten? Finns det en närliggande skola att eventuellt samarbeta med? Är det plats på biblioteket för möten etc? De projekt vi undersökt har alla haft olika förutsättningar och har därför sett ut på olika sätt.

Var på Harts trappa befinner sig de medbestämmandeprojekt som vi tar upp i vår uppsats, d v s hur hög grad av medbestämmande från barnens sida är det fråga om? Det är olika, men de flesta projekten hamnar på trappsteg 5 eller 6. Det innebär att projekten antingen är vuxenstyrda och barns åsikter behandlas seriöst och tas under övervägande, eller att projekten visserligen har uppkommit på initiativ av vuxna men att barn är med i hela processen och att båda parter beslut väger lika tungt. I det senare fallet får barnen också veta förutsättningarna för projektet, t ex de ekonomiska (kap. 1.2.3.3). Hart skriver ju också att barn ska förstå projektets intentioner innan det börjar, likaså de maktstrukturer som gäller (kap. 1.2.3.5).

I Skovlunde föreslog barnen skivor som de ville att biblioteket skulle köpa in. Efter att ha tagit del av förslagen bestämde sedan bibliotekarierna om de skulle köpas in eller inte. Då deltar inte de vuxna och barnen på samma villkor i projektet; de har inte lika mycket att säga till om. Och naturligtvis kan det vara så, men då får man finna sig i att hamna på ett lägre steg i Harts trappa.

Det intressanta är att Skovlunde-projektet annars skulle ha hamnat överst på trappan (Barninitierade, delat beslutsfattande med vuxna), eftersom det faktiskt var barnen som tog initiativet till att projektet sattes igång. Den tidigare verksamheten ”Biblioteksbanden” hade lagts ner och barnen gick till bibliotekarien och ville att verksamheten skulle fortsätta.

De flesta projekt har insett vikten av regelbundna och formella möten med t ex en ordförande och mötesanteckningar. Hart betonar att det är viktigt att gruppen träffas regelbundet eftersom det hjälper barnen att förstå strukturer och regler (kap. 1.2.3.4). På Hallonbergsskolan var det svårt att hitta en gemensam tid eftersom de deltagande barnen alla hade olika tider för lektioner etc (träffarna skulle vara under dagtid). På a oklarheter med tider dök ibland både den äldre och den yngre gruppen upp vilket inte var lyckat eftersom de yngre då inte vågade säga vad de tyckte. Att föra protokoll är bra inte bara för att det hjälper till att strukturera mötena, utan också för uppföljning och utvärdering av projektet. Juelsminde har

haft fasta mötesdagar och tider, men mötena i sig har varit informella, utan protokoll och styrning.

Hart visar på olika sätt som leder till att få fram åsikter från hela gruppen, t ex att gruppen inte är för stor och att det kan vara bra att barn diskuterar i par innan hela gruppen samlas (kap. 1.2.3.4). I Højby där hela skolklasser hade gemensamma möten blev det också så att de elever som var verbalt starkast utmärkte sig mest. I Tullinge löste man detta med att eleverna fick skriva ner vilka böcker de tyckte skulle köpas in. På så sätt kunde alla komma till tals. På liknande sätt har Juelsminde hållit utvärderingsmöten där grupperna skrivit ner sina erfarenheter till bibliotekarien. Barnen som medverkade i Nørre-Rangstrups hade regelbundna möten utan vuxna, vid sidan av de möten man hade med bibliotekarien. Då kunde de diskutera utan någon inblandning från vuxna.

4.3.2 Arbetsuppgifter

Vi har valt projekt till vår uppsats som handlar om medieurlval. Men flera av projekten har innefattat medbestämmande på andra områden, t ex programverksamhet (Skovlunde) och utställningar (Nørre-Rangstrup). Många av projekten har betonat att barnen måste delta på sina egna premisser, att de väljer att medverka kring sådant som intresserar dem. Speciellt viktigt är detta när rekryteringen sker frivilligt och inte via skolan. Barnen i vissa av projekten var heller inte så intresserade av just medieurlval utan ville istället arbeta med andra uppgifter. Den ansvarige bibliotekarien för projektet i Skovlunde ville till en början hålla hårt vid den danska bibliotekslagens allsidighetskriterium och motsatte sig först att barnen ville ägna så mycket tid till arrangemang, främst filmvisningar. Men bl a eftersom barnen skulle få bestämma så mycket som möjligt gav han efter.

Det är viktigt, som Hart också påpekar, att barnen från början vet vad som gäller för ett projekt (kap. 1.2.3.5). Säger de vuxna medaktörerna att projektet innebär att barnen får bestämma fritt vad de vill göra på biblioteket, går det inte att stoppa deras önskemål för att de vuxna vill att barnen ska göra något annat. Är det dock klart från början att projektet handlar om medieurlval och inget annat vet barnen vad som gäller och kan inte ställa krav på att få ordna t ex filmvisningar.

4.3.3 Resurser

Av våra undersökta projekt har flera fått ekonomiska bidrag för att kunna genomföras, men av mycket varierande storlek. Skovlunde beviljades ett bidrag på 250 000 danska kronor, Rydebäck fick för 2002 ett bidrag på 8000 svenska kronor. Ingen bibliotekspersonal har fått

fler arbetstimmar; inte ens Skovlundes relativt stora bidrag gick till extra arbetstid. Detta har på flera bibliotek lett till att det ordinarie arbetet fått stå tillbaka, vilket har blivit en belastning för bibliotekets övriga personal.

I fallet med de medverkande i ”Vores bibliotek!”-projektet fick biblioteken inga bidrag för själva arbetet på det egna biblioteket; däremot fanns möjlighet att kostnadsfritt medverka i de seminarier och möten som hölls. Utvärdering och rapportering av projektet behövde de enskilda biblioteken inte heller stå för.

Att barns medbestämmande inte finansieras med externa pengar behöver inte vara negativt. Tvärtom kan det vara en förutsättning för en fortsättning efter projektets slut, eftersom man inte byggt upp barnens medverkan med tillfälliga medel; det är redan en integrerad del av bibliotekets verksamhet. Dock upplever så gott som samtliga projektansvariga att det tar tid att arbeta med barn i sådana här projekt. Bibliotekarierna på Røde Mellevej Bibliotek upplevde att det hade varit bra med mer tid speciellt i början av projektet. Självklart spelar arbetets storlek in och bibliotekets resurser i stort. Den ansvarige för projektet i Rydebäck såg inget stort problem i att använda bibliotekets eget medieanslag om bidragspengarna skulle frysa inne. Dock måste detta vara nedslående för barnen, eftersom pengarna försvann på grund av de böcker de valt.

När det gäller utvärderingar av projekten är det tydligt att de blir sämre ju mindre pengar som funnits. Flera av de danska projekten har dokumenterats grundligt i tryckta rapporter. Med projekten som genomförts i Sverige är det sämre ställt. Av tidsbrist gjordes t ex aldrig någon sammanfattad utvärdering av Malmö-projektet. Detta gör det naturligtvis svårt att se vilka effekter projektet fick. Inte heller kan andra intresserade sätta sig in i projektet och lära sig någonting av det.

Lind (1994) tycker att det är befängd att tro att någon vill vara med och genomföra medieurval utan att få betalt (kap. 2.3). Då talar han visserligen om vuxna, men det är ändå tydligt att barn gärna deltar i medbestämmandeprojekt utan annan materiell kompensation än saft och bullar.

4.3.4 Bestånd

Hur barns medieurval ser ut i medbestämmandeprojekt är en avgörande fråga. Naturligtvis beror detta på vilka avsikter man har med projektet. Det måste vara tydligt om det medieurval barnen gör är definitivt, eller om den vuxne, oftast bibliotekarien, kan gå in och stoppa t ex inköp av en bok som denne tycker håller för dålig kvalitet eller inte passar in i beståndet. Naturligtvis är det bästa att dessa kvalitetsregler är klara för barnen innan de sätter igång, men

man kan också fråga sig i så fall vad projektet är bra för, och om barnen kommer att känna att deras åsikter betyder lika mycket som den vuxnes. Här kommer återigen kvalitetsaspekten in: vad är egentligen kvalitet? Det behöver inte vara samma för den vuxne som för barnet. Det är mycket viktigt för ett medbestämmandeprojekt på folkbibliotek att bibliotekarien är medveten om detta.

Få av biblioteken i vår undersökning har en uttalad inköspolicy. Flera av projekten hade däremot en inköspolicy, men den gick helt enkelt ut på att allt som föreslogs köptes in. Den ansvarige för Rydebäckprojektet poängterar att han inte påverkar barnen på något sätt i deras urval. I Hallonbergen fanns heller inga ramar att hålla sig inom till en början; dock avslutades en prenumeration på en serietidning eftersom den innehöll för mycket våld. Om ett sådant beslut tas av den projektansvarige utan att barnen har något att säga till om är det olyckligt, eftersom det skapar en osäkerhet kring vilken barnens roll inom projektet är.

Vilka hjälpmedel barnen haft i sitt medieurval har varierat. När det gäller bokurval har barnen i en del fall haft möjlighet att läsa de böcker som de sedan valt bland. Detta leder framförallt till att barnen får läst en hel del, kanske också böcker som de i vanliga fall inte annars skulle ha läst. Denna urvalsmetod skiljer sig från det normala förfarandet på biblioteken, då bibliotekarierna sällan har tid och möjlighet att läsa böckerna innan de beställs, utan oftast förlitar sig på andras omdömen exempelvis genom Sambindningslistan (kap. 1.2.1). I Højby-projektet bidrog förlagen själva med påseendexemplar. Att det alltid går kan man inte ta för givet, framförallt inte om projektet är långvarigt. Blir man tvungen att köpa böckerna som barnen gör sitt urval bland kan det bli mycket kostsamt. En annan effekt av att barnen faktiskt läser böcker innan de väljer dem är att det hela tar ganska lång tid. Beställer man sedan de valda böckerna från en distributör som BTJ kan det gå månader från att projektet startats tills att böckerna kommer till biblioteket (kap. 1.2.1).

Och det är viktigt att barnen ser resultatet av sitt arbete. I Nørre-Rangstrup låg flera av de medverkande skolorna på för långt avstånd från biblioteket för att barnen skulle kunna se något resultat överhuvudtaget. Som jämförelse kan man se på Rydebäck-projektet där barnen själva köpte böckerna direkt i bokhandeln och sedan samma dag la in dem i bibliotekssystemet. Men det är inte alltid det hjälper att barnen själva köper in medierna i affären. Hallonbergsskolans bibliotek hade problem med att barnen som köpte skivorna tog med dem hem och det dröjde länge innan de syntes på bibliotekets hyllor.

I de fall barnen inte läst böckerna innan urvalet skett har man haft andra hjälpmedel. Vilka dessa är har varierat. Problemet med kataloger som Sambindningslistan är att de är skrivna för vuxna. I förlagskataloger framställs alla böcker positivt, och det kan vara svårt att få tag i

mindre förlags kataloger. Flera av de svenska projekten nämner Statens kulturråds barn- och ungdomskatalog som kommer varje år. Men där har ett urval redan gjorts, delvis baserat på ett kvalitetskriterium. Svensk bokhandels barnboksnummer som kommer varje år innehåller annonser, men från så gott som alla förlag i Sverige. Denna tycks dock inte vara vanlig i våra studerade projekt; bara projektet i Nyköping nämner denna. Ett annat sätt är att besöka en bokhandel där urvalet görs på plats, som gjorts i Rydebäck-projektet. Här är urvalet också begränsat. Klart är i alla fall att snabbare inköpsvägar än traditionella distributörer är att föredra för att barnen snabbt ska kunna se resultatet av sitt urval.

Har barnen haft ansvar för urval till hela beståndet eller endast till delar av det? Det har varierat. I Højby var idén att barnen skulle göra allt urval (till en viss åldersgrupp) själva under en kortare period. Samtidigt jämförde man där resultatet av barnens urval med vad bibliotekarierna skulle ha köpt. En liten oro fanns för att barnen missade flera böcker som bibliotekarierna såg skulle passa i beståndet. En variant är att låta barnen ansvara för en del av beståndet. I Juelsminde fanns t ex en grupp som ansvarade för videoinköp. Kanske har bibliotekarier lättare för att lämna ifrån sig urvalet av andra medier än böcker? I Nørre-Rangstrup ansåg bibliotekarien att barnen hade större kunskaper än hon själv hade när det gäller musik för barn. När det också redan från början är bestämt vad för slags medier barnen ska välja kan det förstås inte bli någon skillnad i fördelningen mellan olika sorters medier. Sådana förutsättningar innebär att urvalet redan från början är väl styrt från bibliotekariernas sida.

På flera bibliotek som vi undersökt har barnen varit med om att införa nya medier i beståndet. Detta gäller framför allt cd-skivor, vilket också stämmer överens med vad som framkom i Danmarks biblioteksförnings enkät 1993 (kap. 2.2).

Om barn bara har hand om en del av urvalet uppstår problem. De kan uppleva att bibliotekarierna ”lappar ihop” beståndet med titlar som barnen inte valt. Om barnen vet vad biblioteket redan valt för böcker, som i Rydebäck-projektet, innebär det att det finns många böcker som inte går att välja eftersom de redan finns på bibliotekets hyllor.

Placeringen av medierna kan bli en knepig fråga. I flera projekt, t ex i Rydebäck och i Malmö, har man valt att placera dessa medier på en separat hylla. I flera fall har man också märkt dessa med t ex en stjärna eller ett speciellt klistermärke. Detta utmärkande av böckerna kan ses både positivt och negativt: man ser klart och tydligt att böckerna är ett direkt resultat av barns medbestämmande, men man kan också skönja en undlåtenhet att ”på allvar” införliva de av barn valda böckerna i bibliotekets övriga samlingar.

I Højby valde klasserna inte bara böcker till sin egen åldersgrupp, utan även åt yngre och äldre barn. På så sätt nådde man barn med olika läsförmågor; både lässvaga och mer avancerade läsare kunde vara med. Detta är bra inte bara för biblioteksbeståndet, utan också för barnen, att alla kan känna att de bidrar. Annars kan man fråga sig om det är bättre att ha en urvalsgrupp med olika åldrar representerade? Eftersom det inom varje ålderskategori finns olika mognad och läsfärdighet behöver det inte vara så. Dessutom kan det vara svårt för barn i olika åldrar att samarbeta med varandra.

4.3.5 Projektens resultat

Resultatet av medbestämmandet är avhängigt av anledningarna till varför man startade projektet. Förhoppningsvis har man nått det resultat man eftersträvat och kanske har medbestämmandet gett andra positiva (eller negativa) effekter också. För att få reda på om man nått de mål man satt upp (och andra) är det viktigt att göra en utvärdering efter projektets slut. Dels för bibliotekets egen skull, dels för efterföljare. Ännu bättre är det förstås om man dessutom avsätter resurser till att göra någon slags dokumentation. Man kan se en tydlig skillnad mellan de svenska projekten å ena sidan och de danska å den andra: de svenska är överlag dåligt utvärderade och ofta inte dokumenterade och de övriga är utvärderade och dokumenterade. Så var också de svenska, med Hallonbergen som undantag, utan förankring i något större projekt och med ganska blygsamma ekonomiska tillskott. De övriga var bättre organiserade och hade till och med hjälp med utvärderingen.

Ungefär hälften av biblioteken har märkt att de fått fler användare genom projekten. (Fler har kanske också fått det, men var det inte målsättningen med projektet har man heller inte undersökt om så är fallet.) De har alltså fungerat som PR för biblioteket. I Skovlunde använde "Biblo-rødderne" biblioteket flitigt redan innan projektet satte igång, men under och efter använde de det ännu mer och tog även med sig sina kamrater. Vissa av dessa bibliotek har också fått högre lånestatistik. I Rydebäck ökade användarantalet och lånestatistiken avsevärt om man jämför med övriga filialer.

En viktig fråga är om böckerna som köptes in var av samma kvalitet som tidigare, eller hade blivit bättre eller sämre. De flesta svarar att det inte blivit någon skillnad, vilket även var fallet i GÖK-projektet (kap. 1.2.4.1). Det är i och för sig positivt, eftersom många bibliotekarier är oroliga för just att kvaliteten ska sänkas om användarna får mer att säga till om. Men man kan också fråga sig om det över huvud taget är någon mening med att göra sådana här projekt om det inte blir någon skillnad?

I Højby tror inte bibliotekarierna att det skulle bli någon skillnad kvalitetsmässigt om barn skötte urvalet, men det var ändå en väldigt stor andel böcker som barnen och ”skugg”-inköparna valde olika. Det skulle alltså bli andra titlar men inte sämre kvalitet, vilket är en av anledningarna till varför man kan göra medbestämmandeprojekt även om kvaliteten håller samma nivå. ”Skugg”-inköparna och barnen var bara ense om 29 procent av titlarna, vilket stämmer överens med vad Møhl och Schack (1981) skriver om att barn och vuxna uppskattar olika saker när de läser (kap. 1.2.4.2). Då barnen i Højby skötte urvalet visade det sig att det köptes in mer serietidningar, triviallitteratur och ”flickböcker”. Det sistnämnda förklaras på så sätt att i alla läsundersökningar framgår det att flickor läser mycket mer än pojkar, alltså kanske de får mer att säga till om i sådana här sammanhang. Frågan är om dessa läsundersökningar tar upp läsning av faktaböcker som enligt Rydsjö pojkar läser mer än flickor. Hon menar också att förlagens utgivning kanske påverkas av att de vet att flickor läser mer än pojkar. Ibland läser dock pojkar och flickor exakt samma böcker (kap. 1.2.4.2).

I Højby valde barnen dessutom en utpräglad kvalitetsbok som inte ”skugg”-inköparna valde. På så sätt kan man till och med säga att kvaliteten ökade. Det är viktigt att notera att i Højby där kvaliteten bibehölls och i viss mån höjdes, hade barnen läst böckerna innan de tog sina beslut. Jämför man med biblioteken i Hallonbergen och Rydebäck där bibliotekarierna ansåg att kvaliteten på sätt och vis sänktes, hade barnen på dessa ställen inte fått chansen att läsa böckerna innan. För att barnen ska kunna få en rättvis bild av medierna och ta riktiga beslut är det en klar fördel om de har tillgång till medierna, och gärna all utgivning under just den tidsperioden. Det sistnämnda poängterar Svenblad i Hallonbergen och tycker att det är synd att barnen bara väljer sådant som de redan vet om finns. Här spelar bibliotekarien en viktig roll.

Rydsjö menar att när barn får välja vad som ska köpas in vill de hellre att många exemplar ska köpas in av samma titel, så att många så fort som möjligt ska kunna läsa de mest populära böckerna (kap. 2.6). Det framkom i Nilsson och Synnermarks uppsats att bibliotekarier vid ekonomiska neddragningar; när de måste göra prioriteringar vad gäller vilka böcker de ska köpa gjorde de precis tvärtom! De köpte hellre in många olika titlar än flera exemplar av samma titlar (kap. 1.2.1). I Malmö önskade barnen ibland samma titlar som biblioteket redan köpt in. Dessa önskningar tillmötesgick man då genom att köpa in fler exemplar.

På hälften av biblioteken framkommer att kontakten mellan bibliotekarier och användare förbättrats, till exempel på så sätt att barnen nu säger vad de tycker om biblioteket, vågar fråga mer och vet bättre vad man kan fråga om. Detta har alltså också bidragit till att barnen fått

ökad kunskap om böcker och bibliotek. Även om de efter projekttidens slut kräver mer av bibliotekarierna än innan är de också mer självgående.

Projektet har på många håll också fungerat som en läsfrämjande åtgärd. Det kanske anses som självklart, men för exempelvis Højby kom det som en bonus. Där betonar man att barnen genom att läsa all, för målgruppen, utgivning fick en mycket varierad läsning. De läste sådant som de antagligen inte skulle ha läst annars. Det är också i Højby man kunnat se att demokratimålet uppfyllts. Barnen har tränats i demokratiska processer, fått upp intresset för medbestämmande och har visat sig kunna tänka på andra. Övriga projekt har inte kunnat visa hur väl de lyckats i den aspekten.

5 Resultat

5.1 Slutsatser

Vi kan konstatera att det finns flera olika anledningar till att genomföra projekt för medbestämmande med barn gällande medieurval. Den vanligaste anledningen är att barnen har rätt till att uttrycka sina åsikter kring sådant som rör dem, d v s en demokratiaspekt. Andra anledningar är att beståndet ska anpassas till användaren, att få upp låne- och besöksstatistik och att få bättre kontakt med användarna.

Barns medbestämmande kan se ut på olika sätt. Man kan välja att genomföra det i samarbete med skolklasser eller med en frivilliggrupp. Båda sätten har sina för- och nackdelar och det är svårt att sätta det ena före det andra. Medbestämmandeprojekt med barn kan vara en stor tillgång för biblioteket såväl som för användaren, om det genomförs på ett genomtänkt sätt.

Många bibliotekarier är oroliga att kvaliteten på medierna blir sämre om användarna är med och väljer dem. Vi har visat att det inte behöver vara så och att vuxna och barn inte alltid uppskattar litteratur på samma sätt. Flera av de undersökta biblioteken har fått fler användare och även bättre kontakt med dem genom sina projekt.

Vissa av projektrapporterna har varit bristfälliga. Detta har naturligtvis påverkat vår analys av dem. En del av de frågor vi ställt oss har vi inte alltid funnit svar på i de enskilda rapporterna. Det faktum att vi inte själva har genomfört något projekt kan också ha påverkat utgången för vår analys. Att vårt empiriska material varit så pass omfattande gör dock att vi fått god inblick i olika aspekter av barns medbestämmande på bibliotek. Om en projektrapport brustit i något avseende har den med största sannolikhet kompletterats av en annan.

Det har inte gjorts många medbestämmandeprojekt med barn gällande medieurval i Sverige. Vi tror och hoppas dock att fenomenet kommer att bli allt vanligare. Det finns uppenbarligen ett intresse bland barnbibliotekarier i Sverige men många frågor kring genomförandet. Denna uppsats kan förhoppningsvis besvara en del av dessa. I nästa avsnitt redovisar vi några slutsatser för praktiskt arbete med medbestämmandeprojekt i form av en checklista.

5.2 Checklista

Denna lista grundar sig på de erfarenheter vi gjort genom att studera de tio projekt som ingår i vår uppsats. Vi gör inga anspråk på att det här ska vara en komplett manual för att genomföra det perfekta medbestämmandeprojektet, men listan fungerar som en sammanfattning av de viktigaste faktorerna man bör ha i åtanke.

1. Varför vill ni göra ett medbestämmandeprojekt med barn? Skriv ner mål för projektet.
2. Omvärldsanalys. Hur ser biblioteket och dess omgivning ut?
3. Vilken åldersgrupp vill ni att projektet riktar sig till? Finns det någon speciell målgrupp, t ex dyslektiker, hörselskadade, främmandespråkiga?
4. Läs på! Vad har gjorts innan; hur har man gått tillväga? Ta eventuellt kontakt med personer som gjort liknande projekt innan. Läs även teori, t ex Hart.
5. Ska barnen (tillsammans med de vuxna) göra hela medieurvalet, eller bara delar av det (t ex bara åt sin egen åldersgrupp, någon speciell medietyp)?
6. Om ni vill att barnen ska läsa böckerna/granska medierna innan de gör sina val, måste kontakt tas med förlag, handel eller länsbibliotek för att få tillgång till förhandsexemplar.
7. Försök få extra resurser till projektet, åtminstone för personal och utvärdering.
8. Se till att all personal är medveten om vad som kommer att hända. Även om inte alla är inblandade är det viktigt att ingen känner sig utanför.
9. Rekrytering och marknadsföring: vill ni samarbeta med skolan eller rekrytera frivilliga medlemmar?
  - a. Samarbeta med skolan: det är viktigt att ha bra kontakt med läraren/lärarna. Som bibliotekarier bör ni presentera projektet i klassen/klasserna själv och göra det på ett sådant sätt att så många som möjligt, helst alla, känner att de har något att komma med.
  - b. Frivilligt (på fritiden): se gärna till att annonsera på andra ställen där barn finns än på biblioteket för att försöka nå även icke-användare. Försök se till att få en så heterogen grupp som möjligt.
10. Förklara från första början för barnen vilka ramar som gäller och håll er till dem. Barnens röster ska väga lika tungt som de vuxnas, men de vuxna ska vara med som vägledare och expertis när det gäller bokmarknad etc.

11. Gör klart för barnen hur länge projektet kommer att vara. Finns möjlighet att fortsätta efter projekttidens slut?
12. Ha regelbundna möten, om frivilligt helst i små grupper om högst 10 personer. Det är bra att dokumentera mötena. Bjud gärna på fika.
13. Utvärdera hela tiden hur projektet fortskrider. Om något inte fungerar, diskutera i gruppen varför och vidta lämpliga åtgärder.
14. Köp gärna medierna i butik för att så fort som möjligt få upp barnens val på hyllorna. Det är viktigt att de snabbt får se resultat av sitt arbete, så att de känner att det de gör har någon betydelse.
15. Ska de av barnen valda medierna införlivas i beståndet eller inte? Visa på något sätt att medierna är valda av barn, t ex genom att märka dem eller placera dem på en speciell hylla.
16. Försök se till att gruppen inte blir för statisk och intern. Om några hoppas av, ta reda på varför!
17. Utvärdera! Se om ni uppnått de mål som satts upp, och kanske fler. Vad kan göras bättre?
18. Dokumentera! Detta är viktigt inte bara för er själva utan även för efterföljare.

6 Käll- och litteraturförteckning

6.1 Otryckt material

Intervju den 8 oktober 2002 med Catharina Norén, tidigare chef för barnavdelningen på Malmö stadsbibliotek (ca 1 tim.), Malmö stadsbibliotek.

Intervju den 31 oktober 2002 med Eric Kjellin, biblioteksassistent på Rydebäcks bibliotek (ca 1 tim.), Rydebäcks bibliotek.

Intervju den 17 oktober 2002 med Kerstin Rydsjö, adjunkt och doktorand vid Bibliotekshögskolan i Borås (ca 1,5 tim.), Bibliotekshögskolan i Borås.

Intervju den 28 oktober 2002 med Kerstin Blombäck, skolbibliotekarie och Hedda Svenblad, tidigare biblioteksassistent på Hallonbergsskolan i Sundbyberg (ca 1 tim.), Hallonbergsskolan.

Intervju oktober-november 2002 med Lars Larsson, barnbibliotekarie på Nyköpings stadsbibliotek, e-post.

Intervju november 2002 med Jenny Nilsson, tidigare barnbibliotekarie på Tullinge bibliotek, e-post.

6.2 Tryckt material

Borén, Gunilla (1982), "Hur köper vi böcker?". *Biblioteksbladet* nr 6-7 s. 135-136.

Benhardt, Frances Simonsen (1979), *Introduction to Library Technical Services*, New York.

Brødholt, Charlotte & Olsen, Kirsten Marianne (1997), *Demokrati & repræsentativitet. Om formaliseret brugerindflydelse på folkebibliotekerne*, Köpenhamn.

Christoffersen, Henrik (1994), "(For)brugerindflydelse i bibliotekerne". *Biblioteksråd*, Ballerup s. 9-17.

Edelfeldt, Inger (1982), "Förmyndartänkande". *Barn och kultur* nr 1 s. 7.

Engwall, Kristina (1998), *Gör barn till medborgare! Om barn och demokrati under 1900-talet*. Demokratiutredningens skrift nr 4. SOU 1998:97, Stockholm.

Eriksson, Anna Birgitta (1994), "Barnbibliotekens medier". *Barnspåret*, Lund s. 47-57.

Evaluating the GÖK project. The Innovative Capacity of the Swedish Library System. Rapport från Statens Kulturråd 1995:4 (1995), Stockholm.

- Folkbibliotek i Sverige. Betänkande av Folkbiblioteksutredningen.* SOU 1984:23 (1984), Stockholm.
- Furuland, Lars (1984), "Barnboken i Sverige. Utgivning, spridning, förmedlarroller". *Skräplitteratur för barn och tonåringar? Spridning – påverkan – alternativ.* 3:e uppl. Biblioteksdebatt 18, Lund s. 19-55.
- Gamstorp, Kerstin (1968), "Det dagliga arbetet". *Att arbeta i barnbibliotek*, Lund.
- Grubbe Jensen, Kirsten (1994), "Resultater af spørgeskemaundersøgelsen". *Biblioteksråd*, Ballerup s. 63-65.
- Grubbe Jensen, Kirsten (1996), "Library councils and alternative forms". *Scandinavian Public Library Quarterly*, nr 1 s. 10-14.
- Hæklerup, Lise (1994), "Indlæg om folkebiblioteker". *Biblioteksråd*, Ballerup s. 18-19.
- Hansen, Inger (1997), "Brugerindflydelse – brugerråd/brugerbestyrelse". *Linie 17*, nr 2 s. 21-25.
- Hart, Roger A (1997), *Children's Participation. The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care*, London.
- Henriksson, Benny (1991), *Att skapa sin ungdom. Om det svåra samspelet mellan frihet och kontroll*, Västerås.
- Hiort-Lorenzen, Marianne (1989), *I forandringens favn. Om formidling af litteratur til unge, næsten voksne og børn*, Köpenhamn.
- Höglund, Anna-Lena & Klingberg, Christer (2001), *Strategisk medieplanering för folkbibliotek*, Lund.
- Kjær-Olesen, Tinna (1998), *Vores bibliotek! Rapport fra Projekt Børn og unges medbestemmelse på bibliotekerne*, Köpenhamn.
- Lind, Søren (1994), "Fra nævn til bestyrelse". *Biblioteksråd*, Ballerup s. 47-52.
- Lov om biblioteksvirksomhed*, Biblioteksstyrelsens hjemmeside, www.bs.dk/lovstof/lov340.htm
- Lindung, Yngve (1992), "Barnlitteraturen förlagen och kritiken". *Opsis Kalopsis* nr 1 s. 63-66.
- Madsen, Mona (1994), "Det' måden, altså...". *Biblioteksråd*, Ballerup s. 32-37.
- Mählqvist, Stefan (1984), "Långserieböcker". *Skräplitteratur för barn och tonåringar? Spridning – påverkan – alternativ.* 3:e uppl. Biblioteksdebatt 18, Lund s. 81-118.
- Mänskliga rättigheter för barn. Ett informationsmaterial om FN:s konvention om barnets rättigheter* (1999), Stockholm.
- Møhl, Bo & Schack, May (1981), *När barn läser. Litteraturupplevelse och fantasi*, Hedemora.

- Nilsson, Anna & Synnermark, Katarina (1997), *Urvalsunderlag och debatt i samband med inköp av barnlitteratur. Intervjuer med barnbibliotekarier*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan 1997:63, Borås.
- Pihl, Tina (1999), "Bibliotek og brugerindflydelse: en konference for brugerråd". *Danmarks biblioteker*, nr 1 s. 8-9.
- Richter, Ken (1998), "Brugerindflydelse: en demokratisk narresut". *Danmarks biblioteker*, nr 7 s. 40.
- Som fisken i vattnet. Barnens väg till språk och läsande* (2000), Lund.
- Stubtoft, Erik (1997), "Hvorfor skal brugerne have indflydelse?" *Danmarks biblioteker*, nr 3 s. 16-17.
- Sörensen, Linda & Zawila, Magdalena (1997), *Barnbibliotekariers urvalsarbejde. Praktiske rutiner och hjälpmedel från 1940-talet till idag*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan 1997:76, Borås.
- Tank, Elsebeth (1994), "Brugerindflydelse". *Biblioteksråd*, Ballerup s. 20-24.
- Thorhauge, Jens (1994), "Brugersamarbejde – en professionell udfordring". *Biblioteksråd*, Ballerup s. 25-31.
- Thorhauge, Jens (1997), "Fire modeller for bruger – bibliotekssamarbejde". *Danmarks biblioteker*, nr 3 s. 15.
- Tøth, Jan (1990), *Det tar laaaaaaang tid! En rapport om børn og medbestemmelse*, Skovlunde.
- Weinreich, Torben (1991), *Børn køber bøger. En forsøgsrapport*, Højby.
- Wåhlin, Kristian & Asplund Carlsson, Maj (1994), *Barnens tre bibliotek. Läsning av fiktionsböcker i slukaråldern*, Stockholm/Stehag.

Bilagor

Enkät

Hej!

Vi är två BIVIL-studenter som skriver vår magisteruppsats om barns medbestämmande på folkbibliotek gällande medieurval. Med det menar vi formellt samarbete mellan barn och bibliotekarier, att barn är med aktivt och väljer medier till biblioteket, t ex i ett biblioteksråd eller att man samarbetar med skolklasser. Vi är alltså inte intresserade av informella sammanhang, t ex om biblioteket har en förslagslåda eller om barn spontant ger förslag.

Vi vore tacksamma om du vill svara på följande frågor och returnera dem så fort som möjligt. Skriv bara in dina svar efter frågan. Vi ser gärna att er som vi redan varit i kontakt med också svarar. Tack på förhand!

Frida Lindkvist och Mårten Melin

1. Har ni på er avdelning dig veterligen genomfört någon form av formellt medbestämmandeprojekt med barn gällande medieurval? (Sätt kryss efter ditt alternativ)

JA   NEJ

2. Om JA, när?

3. Om NEJ, varför? (Sätt kryss efter ditt alternativ)

A. Vi tycker inte det behövs

B. Vi har aldrig tänkt på det

C. Vi har tänkt på det, men inte hittat något bra sätt att genomföra det på

D. Vi har inte haft resurser till det

E. Annat, nämligen:

Frågor angående genomförda projekt

Bakgrund

Varför genomfördes projektet?

Fanns det någon teoretisk bakgrund eller något tidigare genomfört projekt som ni blev inspirerade av?

Hur förberedde ni er?

Rekryteringsprocessen

Hur valdes de medverkande barnen ut?

Om frivilligt, hur nådde ni de barn som var ovana användare?

Åldersgrupp? Varför?

Projektets genomförande

Hur organiserades projektet? Var hela avdelningen inblandad, var en av bibliotekarierna ansvarig?

Hur finansierades det hela?

Hur länge varade projektet?

Hur var gruppen sammansatt?

Hur ofta träffades gruppen?

Hur gick ett möte till, hade ni en dagordning t ex?

Vad gick medbestämmandet ut på? Verksamhet eller medier?

Bestånd

Hur valdes medierna?

Vilka medier fick barnen välja?

Nyförvärv och/eller komplettering?

Kan barnen välja medier åt andra åldersgrupper än sin egen?

De ”svåra” medierna: talböcker, diabilder, utländsk litteratur, facklitteratur för vuxna på barnavdelningen etc?

Fanns innan projektet genomfördes en inköspolicy (formell eller informell), t ex angående ”triviallitteratur”? Följdes denna under projektets gång?

Resultat

Hur ändrades beståndet under projektets gång?

Ändrades besöks- och lånestatistiken?

Hur fungerade kontakten mellan barnen och personalen?

Blev resultatet som du hade tänkt dig? Vad blev det inte? Vad tror du det beror på?

Positiva erfarenheter?

Negativa erfarenheter?

Fortsatte medbestämmandet efter projektperiodens slut?

Om du skulle genomföra något liknande igen, vad skulle du göra annorlunda?

Frågor till Kerstin Rydsjö

Bakgrund

Vilka kan vara anledningarna till att man gör medbestämmandeprojekt med barn på bibliotek?

Barnkonventionen

Hur kan man använda barnkonventionen i ett medbestämmandeprojekt? Artikel 12 och 13?

Är det risk att den bara fungerar som ett sorts alibi?

Rekrytering

Angående rekrytering av barn till en urvalsgrupp, hur tror du att man når bäst resultat?

Frivilligt deltagande eller obligatoriskt (i samarbete med skolan)? Fördelar och nackdelar med dessa?

Du har skrivit: ”Genom den nära kopplingen till skolan betonas barnbibliotekets pedagogiska uppgifter medan de barnkulturella kommer i skymundan. Barnbibliotekets roll för barns fritid har marginaliserats.” Kan barnmedbestämmande i samarbete med skolan påverka detta i negativ mening, att biblioteket inte längre handlar om barns fritid?

Hur får man en bred representativitet utan att tvinga någon att delta?

Vid vilken ålder tror du att barn är kapabla att medverka?

Bestånd

Kan barnen välja åt andra åldersgrupper än sin egen, i så fall vilka? Uppåt och/eller neråt? Vid vilken ålder kan man i så fall göra det?

Kan barn välja medier utan vuxnas medverkan/rådgivning?

Genomförande

Är det möjligt, och önskvärt, att alltid låta barn medverka vid inköp?

Hur ska man välja ut medierna? Är det ett måste att barnen läser böckerna innan de väljer? Är det meningsfullt att barnen t ex går till bokhandeln och väljer böcker utifrån omslag etc?

Vilka medier kan barn vara med och välja?

De svåra medierna: talböcker, diabilder, utländsk litteratur, facklitteratur för vuxna på barnavdelningen etc?

Behövs det någon inköspolicy, måste man ge barnen ramar och i så fall vilka?

Vilket tror du är bästa sättet att genomföra ett medbestämmandeprojekt gällande barns medieinköp?

Resultat

Tror du att mediebeståndet kan förändras av inköp organiserat med barn som är med och bestämmer? I så fall hur? Kvalitetsmässigt? Ämnesmässigt? Mediemässigt?

Kan barn köpa in kvalitetslitteratur? Vad är kvalitetslitteratur?

Könsaspekten: många barnbibliotekarier är kvinnor, kan barns medbestämmande göra något specifikt kring detta?

Hur tror du användar- och lånestatistiken förändras om barn är med och väljer beståndet?

Du har skrivit: ”Osamtidigheten hänger samman med hur förändringar i samtiden uppfattas och tolkas och vilka spår de sätter i verksamheten. I detta sammanhang kan alltså institutionen, biblioteket, och användarna, barnen, göra olika tolkningar.” Skulle större medbestämmande från barnens sida göra biblioteket mer samtida?

Läs- och biblioteksvanor

Läser barn i den här åldersgruppen (9-12 år) mindre nu för tiden? Om de gör det, är det bara negativt?

Använder barn biblioteket mindre nu för tiden? Vilka källor finns för detta?

Danmark – Sverige

Vi har hittat fler projekt i Danmark än i Sverige. Du har i din forskning studerat Danmark en hel del, vad beror det på att man gör fler barnmedbestämmandeprojekt i Danmark? Vet du om bibliotekets funktion (alltså teoretiskt) skiljer sig i Danmark och Sverige?